

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOSOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV SVĚTOVÝCH DĚJIN

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

NOVOHRADSKÁ IVONA

Festival of Britain a jeho reflexe v britské společnosti (1951)

Festival of Britain and Its Reflection in the British Society (1951)

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Šumperku dne 29.7. 2014

Novohradská Ivona

Poděkování

Na tomto místě bych zejména ráda poděkovala svému vedoucímu práce, prof. PhDr. Martinu Kovářovi, PhD, za veškerou podporu při tvorbě této bakalářské práce. Rovněž bych ráda vyjádřila díky dalším lidem, kteří mi nějakým způsobem pomohli, jmenovitě PhDr. Danielu Soukopovi.

Abstrakt

Tato práce se zabývá vývojem vnitřních i vnějších britských politických vztahů po druhé světové válce, které vyústily v uspořádání akce s názvem *Festival of Britain* z roku 1951. Festival měl sloužit jako povzbuzení pro britskou veřejnost a měl ukázat historii a kulturní dědictví Spojeného království a britského impéria. Tato práce je rozdělena do tří kapitol. První z nich se zabývá světovým poválečným vývojem ve světě, jeho reorganizaci během studené války a také procesem dekolonizace britského impéria. Druhá kapitola se věnuje britskému politickému vývoji v období od konce druhé světové války do roku 1951, ve kterém se konal *Festival of Britain*. Popisuje především snahu labouristické vlády o vytvoření sociálního státu ve Velké Británii pomocí sociálních reforem. Třetí kapitola je již zaměřena na popis a analýzu samotného *Festivalu of Britain*.

Klíčová slova: Velká Británie, sociální stát, Festival of Britain, 1951, South Bank, Clement Attlee, Londýn, Labouristická strana

Abstract

This thesis deals with British internal and external political developments after the Second World War which resulted in organizing the Festival of Britain in 1951. The Festival was aimed to be a distraction for the British public and a reminder of the great history and cultural heritage of the United Kingdom and the British Empire. This thesis is divided into three chapters. The first one deals with the post-war development in the world, its reorganization into the Cold War, and the process of decolonization. The second chapter is focused on domestic political reforms, especially social reforms, of the Labour Party between 1945 and 1951. The third chapter describes and analyses the Festival of Britain of 1951.

Keywords: Great Britain, welfare state, Festival of Britain, 1951, South Bank, Clement Attlee, London, Labour Party

Obsah

Úvod	6
1. Svět po druhé světové válce	10
1.1. SVĚTOVÝ VÝVOJ	10
1.2. BRITSKÁ IMPERIÁLNÍ ŘÍŠE A JEJÍ ROZPAD	12
2. Poválečný vývoj ve Velké Británii.....	16
2.1. BRITÁNIE PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE	16
2.2. VLÁDA CLEMENTA ATTLEEHO A JEHO SOCIÁLNÍ REFORMY	19
2.3. VŠEOBECNÉ VOLBY 1950.....	24
3. Festival of Britain.....	27
3.1. PLÁNOVÁNÍ FESTIVALU	27
3.2. ZAHÁJENÍ A KONÁNÍ FESTIVALU	33
3.2.1. <i>Festivalový znak</i>	34
3.2.2. <i>Dějiště Festivalu</i>	35
3.2.4. <i>Architektura a umění na festivalu</i>	43
3.3. UKONČENÍ FESTIVALU A JEHO DOZVUKY	45
Závěr.....	48
Prameny a literatura	53
Seznam příloh.....	56
Přílohy	57

Úvod

Velká Británie v roce 1945 vybojovala obrovské vítězství a společně s dalšími Spojenci donutila Německo s Japonskem ke kapitulaci. Cena vítězství však byla příliš vysoká. Astronomické lidské a ekonomické ztráty způsobily, že i po válce zažívalo Spojené království následující léta strádání místo očekávané obnovy a rozkvětu. Impérium se postupně rozpadalo a britský národ, unavený a vyčerpaný ze vší té bídy, v těchto složitých časech potřeboval nějaké povzbuzení a odreagování. Tomu účelu měla sloužit velkolepá výstava v roce 1951, známá jako *Festival of Britain*.

Již během druhé světové války přišla Královská společnost pro podporu umění s nápadem na uspořádání velké výstavy ke stému výročí londýnské Světové výstavy. Tehdy nebyla vhodná doba na to se návrhem zabývat. Po válce však byla myšlenka obnovena novinářem a pozdějším ředitelem festivalu Geraldem Barrym. Za podpory tehdejší labouristické vlády i dalších politických stran došlo k schválení návrhu na uspořádání Festivalu.¹

Festival of Britain se konal od května do září roku 1951. Plánování a organizace započala již v roce 1947. Byla to poslední velká akce vládnoucí labouristické strany, které byla u moci od prvních poválečných voleb uspořádaných v roce 1945. Labouristé se ve Velké Británii snažili pomocí svých reforem vytvořit fungující sociální stát, který by se postaral o každého britského občana od narození až do smrti. I když festival nebyl prezentován jako akce spojená s politikou, měl ukázat úspěšnou poválečnou obnovu a rozkvět, za kterým pochopitelně stála labouristická strana se svojí sociální politikou.

Cílem této bakalářské práce je analyzovat příčiny, přípravu, průběh a význam *Festivalu of Britain* pro britské dějiny v navazujících letech. V rámci této historické analýzy si tato práce stanovila cíl zodpovědět tyto hlavní otázky: Proč se tehdejší labouristická vláda rozhodla uspořádat *Festival of Britain* v době, která nebyla ideální pro uspořádání tak nákladné a velkolepé akce, a to především z ekonomických důvodů? Jaký byl průběh příprav a samotného konání festivalu? Jaký měl festival dopad na tehdejší britskou společnost? Byl *Festival of Britain* akcí, která zahajovala novou éru, anebo která ukončovala tu starou? Tato

¹ RENNIE, Paul. *The Festival of Britain 1951*. Londýn: Antique Collectors' Club, 2007. s. 13. ISBN 978-1851495337.

práce se měla věnovat i reakci tehdejšího Československa na *Festival of Britain* a jeho celkovým vztahům s Velkou Británií. V období, kterým se zabývá tato práce, byly však vzájemné vztahy velmi omezené, jelikož země patřily k odlišným studenoválečným táborům a celková atmosféra nedovolovala bližší vazby. Vzhledem k existenci jen nepatrného množství pramenů a materiálů vztahujících se k tomuto tématu neobsahuje tato práce část věnující se Československu, jeho reakci na festival a jeho vztahům k Velké Británii.

První kapitola obsahuje historickou analýzu světového vývoje v období od konce druhé světové války až do doby konání festivalu. Do této doby byla Velká Británie zvyklá na roli světové velmoci první kategorie, ale poválečné období Londýnu nabízelo pouze druhé housle v polarizovaném světě rozděleném na Východ a Západ. Účelem první kapitoly je pochopit a popsat, jak se Spojené království přizpůsobilo tomuto novému a nezvyklému prostředí a jak světový vývoj ovlivnil vnitřní uspořádání Velké Británie, čímž vznikly politické a ekonomické podmínky, které vyústily v rozhodnutí uspořádat *Festival of Britain*. Tato kapitola je rozdělená na dvě podkapitoly. První se věnuje všeobecnému poválečnému vývoji a ta druhá se zaměřuje na proces dekolonizace a postupný rozpad britského impéria.

Následující kapitola se věnuje snaze labouristické vlády Clementa Attleeho vytvořit ve Velké Británii sociální stát a je rozdělena na dvě podkapitoly. První podkapitola vyjmenovává ty nejdůležitější sociální reformy Attleeho kabinetu a analyzuje proces jejich přijetí a jejich vliv na britskou společnost. Druhá podkapitola se zabývá politickým vývojem ve Spojeném království od všeobecných voleb v roce 1950, které labouristé vyhráli těsným rozdílem, až do předčasných voleb z října 1951, ve kterých již triumfovali konzervativci v čele s válečným hrdinou Winstonem Churchillem.

Druhá kapitola má klíčovou roli pro pochopení britské domácí politiky, reagující na dědictví válečné éry a na světové dění. Tato kapitola tedy doplňuje kapitolu první a společně objasňují interní a externí okolnosti, které vedly k rozhodnutí uspořádat *Festival of Britain* v roce 1951. Analýza těchto širších souvislostí byla nezbytnou pro pochopení politického významu *Festivalu of Britain* a jeho vlivu na dění v britských dějinách v padesátých letech.

Ve třetí kapitole se bakalářská práce již věnuje samotnému festivalu a je rozdělena na tři podkapitoly. První část popisuje proces vzniku festivalu, a to v období od prvotních myšlenek na jeho realizování, přes prosazování jeho konání a postupných příprav, až k samotnému úspěšnému zahájení festivalu.

Ve druhé podkapitole se práce zabývá místy a klíčovými výstavami na území Londýna. Všechny hlavní expozice byly umístěny v londýnském *South Banku*, který jako místo konání zvolila Rada festivalu. Nejsou však opomenuty ani nejvýznamnější výstavy konající se v jiných částech země a také putovní výstavy, které byly velmi důležité pro šíření úspěchu festivalu v dalších oblastech Spojeného království. Tato část představuje a analyzuje i hlavní znak festivalu, který se stal ve své době úspěšnou a populární ukázkou tehdejšího grafického designu.

Třetí podkapitola je věnována analýze dopadů *Festivalu of Britain* na tehdejší britskou společnost. Podkapitola se také zabývá následujícími otázkami: Jakým způsobem běžní občané a návštěvníci vnímali *Festival of Britain*? Ukazoval festival skutečnou podobu tehdejší Velké Británie, anebo byl jen imaginárním obrazem? Splnil *Festival of Britain* svůj účel a stal se vzpruhou pro britský národ, který byl vyčerpaný těžkostmi předchozích let?

K sepsání této bakalářské práce bylo využito množství pramenů a odborných publikací. K detailnější analýze jednotlivých vládních sociálních reforem byla použita kniha Rodneyho Lowea, profesora historie na univerzitě v Bristolu, *The Welfare state in Britain since 1945*. Ocenění si zaslouží velmi přehledné rozdělení do kapitol věnujících se jednotlivým oblastem sociálního státu a také to, že se jednotlivé kapitoly neomezují čistě na období od roku 1945, ale zahrnují i nástin předchozího vývoje. Při psaní této kapitoly bylo také čerpáno z diplomové práce Víta Zvánovce nazvané *Vznik, vývoj a krise welfare state ve Spojeném království (1945-1979)*. Tato diplomová práce byla obhájena v roce 2010 na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a pomohla doplnit informace k reformám prováděným v období, ve kterém došlo ke schválení festivalu a následným přípravám na tuto vrcholnou událost labouristické vlády. Dále bylo pro tuto kapitolu čerpáno z knihy *The Labour Party and the Struggle for Socialism* od profesora Davida Coatse, jenž je autorem mnoha odborných publikací věnujících se politicko-ekonomickému vývoji Velké Británie a Spojených států amerických. Třetí část této publikace nazvaná *The Labour Governments of 1945-1951* popisuje, jak se labouristická strana dostala po druhé světové válce k moci a její vládnutí až do voleb v roce 1951. Další použitá publikace byla kniha *Never Again: Britain 1945-51* od britského historika Petera Hennessyho, která společně s další jeho knihou *Having it so good: Britain in the fifties* nabízí naprosto přehledný a ucelený náhled na Velkou Británii pro období, kterým se zabývá tato práce.

Nejdůležitějšími knihami, z nichž byly čerpány informace pro třetí kapitolu, věnující se přípravám, konání a dopadem festivalu, byly publikace Paula Rennieho, člena Společnosti *Festivalu of Britain* a majitele rozsáhlé sbírky festivalových předmětů, *The Festival of Britain 1951*, která skvěle popisuje jednotlivé uspořádání výstav a detaily kolem nich. Avšak informace ohledně jednání a příprav na festival jsou jen krátce nastíněny v úvodní části knihy. Pro jejich doplnění byla použita kniha *A Tonic to the Nation: The Festival of Britain 1951*, jejíž spolueditorkou byla Mary Banham, jedna z kurátorek výstavy k 25. výročí festivalu ve *Victoria and Albert Museum* a manželka profesora Reynera Banhama, který napsal množství esejí o festivalu a jeho významu. Další knihou, ze které byly použity potřebné informace pro tuto kapitolu, je *Festival of Britain: A Land and Its People* od autorky Harriet Atkinson. Tato publikace obsahovala zajímavou předmluvu, kterou sepsala výše zmíněná Mary Banham.

1. Svět po druhé světové válce

1.1. Světový vývoj

Japonským podpisem kapitulace, dne 2. září 1945, byla s konečnou platností ukončena druhá světová válka. Spojené státy americké a Sovětský svaz, dřívější váleční spojenci a tehdejší světové supervelmoci, určovaly vývoj následujících poválečných let. To vedlo k rozdělení světa na dva tábory. Do čela Západního světa se postavily Spojené státy a do čela Východního Sovětský svaz. Evropu rozdělila železná opona a i v ostatních částech světa tyto supervelmoci aktivně rozšiřovaly své sféry vlivu. Toto bipolární rozdělení světa trvalo až do rozpadu Sovětského svazu v roce 1991.

Dne 24. října 1945 byla založena Organizace spojených národů (OSN). Její předchůdkyně Společnost národů, která fakticky zanikla až v dubnu 1946, v meziválečné době nesplnila svou funkci garanta kolektivní bezpečnosti a nezabránila druhé světové válce. Úkolem OSN je především zajištění mezinárodní bezpečnosti a spolupráce. V rámci OSN funguje mnoho orgánů, které měly na následný poválečný vývoj velký vliv. Patrně tím nejdůležitějším orgánem je Rada bezpečnosti OSN, která se skládá z pěti stálých členů a desíti nestálých.² Velká Británie je od založení OSN jedním ze stálých členů a disponuje právem veta.

Velká Británie, která byla v 19. století přední světovou velmocí, se musela po první a především po druhé světové válce smířit s oslabením své pozice. Británie měla dvě možnosti, a to buď se snažit o neutralitu v rámci bipolárního rozdělení světa, anebo se přiklonit na jednu z těchto stran. Vzhledem k nadstandardním vzájemným vztahům se Spojenými státy a vzájemné kulturní blízkosti nebylo až tak složité se rozhodnout ke kterému studenoválečnému táboru se připojit.

Důležitost tohoto vztahu se ukázala, především pro Británii, už za druhé světové války. Spojené státy v březnu 1941 schválily zákon o Půjčce a pronájmu, jenž umožňoval pronajmout či zapůjčit materiál a potraviny zemím, jejichž obrana byla nutná pro obranu USA. Velká Británie z těchto dodávek obdržela celých šedesát procent. Celková výše půjčky

² Stálými členy RB OSN jsou již od založení Organizace: USA, Velká Británie, Francie, SSSR/Rusko, Čína. Do roku 1965 bylo součástí RB OSN pouze šest nestálých členů.

pro Spojené království činila 30 miliard dolarů.³ Tato výpomoc ovšem zanikla s ukončením bojů v Evropě. Válkou zničená země však potřebovala finanční pomoc i nadále. Hlavním vyjednávačem v této věci se za Velkou Británii stal John Maynard Keynes. Po několikaměsíčním vyjednávání byla Spojenému království nabídnuta půjčka ve výši 3,75 miliard dolarů s dvouprocentním úrokem a se začátkem splácení v roce 1951. Ze strany USA však byla požadována transformace obchodního systému britského společenství.⁴ Ačkoliv tato dohoda nebyla tak výhodná, jak britští politici doufali, nezbylo jim nic jiného než návrh akceptovat. Ve stejnou dobu navíc probíhala konference v americkém *Bretton Woods*. Výsledkem konference byl nový globální peněžní systém založený na americkém dolaru jakožto celosvětové rezervní měně. To ještě více posílilo pozici USA na úkor Velké Británie, hlavní světové velmoci až do druhé světové války.

Další oslabení pozice Británie přišlo v roce 1947, kdy byla přijata Všeobecná dohoda na clech a obchodu (*General Agreement on Tariffs and Trade*; GATT). Ve stejném roce postihla zemi sterlingová krize, způsobená předchozím požadavkem Spojených států na konvertibilitu libry.⁵ O rok později se Británie zapojila do Marshallova plánu (*European Recovery Program*), z něhož formou půjčky během následujících let získala 3,2 miliard dolarů.⁶

Sovětský svaz záhy odpověděl na Marshallův plán založením vlastní organizace nazvané Rada vzájemné hospodářské pomoci, jež měla pomoci s poválečnou obnovou zemí patřících k Východnímu bloku. Marshallův plán měl velký přínos pro nastartování hospodářského růstu v Evropě a rozvíjení vzájemných obchodních vztahů.⁷ Dalo by se říci, že se stal také jedním ze základních pilířů evropské integrace. Dalšími pilíři byly hospodářské instituce, zejména pak Evropské společenství uhlí a oceli a Evropské hospodářské společenství. Tyto dvě instituce se později sloučily společně s EURATOMem do Evropského společenství, jehož členem se stala Velká Británie v roce 1973.

Kvůli zvýšenému napětí mezi USA a SSSR vznikl podpisem Severoatlantické smlouvy ve Washingtonu dne 4. dubna 1949 mezinárodní vojenský pakt, známý pod jménem

³ Holocaust Encyclopedia. *Lend Lease* [online]. United States Holocaust Memorial Museum, Washington, D.C. [cit. 22. 6. 2014]. Dostupné z: <http://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10005679>

⁴ HENNESSY, Peter. *Never Again Britain 1945-51*. Londýn: Penguin Books, 2006. s. 96-98. ISBN 978-0141016023.

⁵ CHILDS, David. *Britain since 1945: A Political History*. Cornwall: MPG Books, 2006. s. 11-12. ISBN 978-0415393263.

⁶ DUMBUSH, Rudiger - NOLLING, Wilhelm - LAYARD, Richard, *Postwar Economic Reconstruction and Lessons for the East Today* Cambridge Mass.: MIT Press, 1993. s. 196. ISBN 978-0262041362.

⁷ *Ibid.*, s. 190-193.

Severoatlantická aliance (*North Atlantic Treaty Organization*; NATO), jehož nedílnou součástí byla i Velká Británie. Když pak bylo NATO rozšířeno v roce 1955 o Západní Německo, Sovětský svaz okamžitě zareagoval a postaral se o vytvoření Varšavské smlouvy (14. května 1955), vojenského paktu zemí Východního bloku pod moskevským vedením.

Studená válka ovládla mezinárodní vztahy a Spojené království se pevně začlenilo do západního bloku jakožto jeden z jeho nejdůležitějších členů. Svou mezinárodně bezpečnostní prestiž ještě posílila v roce 1952, kdy se stala třetí jadernou velmocí. O důležitosti Velké Británie na globálním politickém poli lze tedy jen stěží pochybovat. Nicméně v ten samý moment bylo Spojené království sužováno vážnými ekonomickými problémy, které byly nevyhnutelným důsledkem boje o přežití s nacistickým Německem. Tyto ekonomické potíže nakonec vyústily k definitivnímu konci a rozpadu britského impéria.

1.2. Britská imperiální říše a její rozpad

Britské impérium bylo největší koloniální říší v lidských dějinách. V roce 1913 na územích náležících k Británii žilo přes 412 milionů lidí⁸ a tyto území se rozkládaly zhruba na 33 milionech kilometrů čtverečních.⁹ Impérium zahrnovalo několik typů správních území o různém rozsahu politických a občanských práv. Od kolonií, do kterých byli dosazováni úředníci přímo z Velké Británie až po kolonie, ve kterých britští osadníci převažovali nad domácím obyvatelstvem a mohli tak získat status *dominia* a právo na samosprávu. Mezi takovými byla například Kanada či Austrálie. Do mnoha ze zemí koloniální říše Britové importovali nejen svůj právní systém a kulturu, ale i vzdělávací systém, měrnou soustavu a mnoho dalších věcí typických pro Velkou Británii.

Poslední expanze britské koloniální říše proběhla po první světové válce., kdy bylo v rámci Versailleské smlouvy rozděleno německé koloniální panství. Británie získala Německou východní Afriku, Německou jihozápadní Afriku, Německou Novou Guineu a Togoland. Dále obdržela Irák a Palestinu jako mandátní území, než budou tyto země připraveny na vlastní samostatnost. V případě Iráku se tak stalo již v roce 1932. Mandátní území Palestina bylo pod britskou správou rozděleno na Palestinu a Transjordánsko, obě

⁸ MADDISON, Angus. *The World Economy: A Millennial Perspective*. Paris: OECD Publications, 2001. s. 97. ISBN 978-926402261.

⁹ ELKINS, Caroline. *Imperial Reckoning: The Untold Story of Britain's Gulag in Kenya*. New York: Owl Books, 2005. s. 5. ISBN 978-0805080018.

získaly samostatnost až po druhé světové válce.¹⁰ Velká Británie byla však v meziválečném období dosti finančně vyčerpána a nedokázala již efektivně spravovat tak rozsáhlé území impéria. V mnoha zemích se tak již mezi válkami začali projevovat nacionalistické tendence jakožto projev nespokojenosti koloniální mocností.

Po skončení druhé světové války nebylo světové mínění pozitivně nakloněno kolonialismu. Nově založená Organizace spojených národů ve své Chartě stanovila princip sebeurčení a rovnoprávnosti národů. Procesu dekolonizace a správě nesamostatných území se věnují kapitoly XI až XIII Charty. V kapitole XII bylo rozhodnuto o vzniku Mezinárodní poručenské soustavy.¹¹

Proces dekolonizace probíhal především od konce druhé světové války do začátku 60. let. Jeho průběh byl různý, od v podstatě poklidného diplomatického řešení až po dekolonizační války a revoluce. V případě dekolonizace Velké Británie byl celý proces povětšinou vyřešen kompromisním řešením, jelikož se Velká Británie nestavěla odmítavě vůči rozpadu svého impéria a na rozdíl od například Francie nebyla ochotná udržet své kolonie použitím armády.

Přesto dekolonizace neprobíhala na všech územích hladce. Po převzetí moci místními úřady v mnohých případech docházelo k nepokojům, povstáním a v některých případech i k ozbrojeným konfliktům. Mezi násilnější případy dekolonizace patřila mj. Indie, Keňa nebo území dnešního Izraele a mezi ty umírněnější např. Kanada, Austrálie nebo Ghana. Například rozdělení a osamostatnění Britské Indie se neobešlo bez konfliktu. Dne 18. července 1947 byl po předchozích jednáních mezi místokrálem lordem Mountbattenem, Muslimskou ligou a Indickým národním kongresem přijat Zákon o nezávislosti Indie, ve kterém bylo rozhodnuto o rozdělení území na dva samostatné útvary – Indie a Pákistán. Oběma územím byl v zákoně přiznán statut dominia a stala se členy Britského společenství národů.¹² Problém vznikl při demarkaci vzájemných hranic z důvodů vzájemné nesnášenlivosti muslimského a hinduistického obyvatelstva. Do 15. srpna 1947 většina z vládců knížecích států podepsala

¹⁰ OSN, *Mandate for Palestine* [online], Ženeva 1922 [cit. 22. 6. 2014]. Dostupné z <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/2FCA2C68106F11AB05256BCF007BF3CB>

Viz: QAFISHEH, Mutaz M. *The International Law Foundations of Palestinian Nationality: A Legal Examination of Nationality in Palestine under Britain's Rule* [online]. Doktorská práce. Ženeva: Université de Genève, 2007. s. 58-61. ISBN 978-9004169845. [cit. 22.6.2014]. Dostupné z: <http://www.unige.ch/cyberdocuments/theses2007/QafishehM/these.pdf>

¹¹ OSN, *Charta OSN* [online]. [cit. 22. 6. 2014]. Dostupné z: <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter12.shtml>

¹² Dolní sněmovna Parlamentu Spojeného království Velké Británie a Severního Irska. *Indian Independence Act of 1947* [online]. 18. 7. 1947 [cit. 22. 6. 2014]. Dostupné z: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1947/30/pdfs/ukpga_19470030_en.pdf

smlouvy o přistoupení k Indii nebo Pákistánu. Sporným bodem se stalo především území Kašmíru, které mělo strategicky významnou polohu pro zabezpečení severních hranic Indie a zároveň na něm žilo v převážné většině muslimské obyvatelstvo. Dne 22. října vtrhli na území Kašmíru paštunští bojovníci podpořeni pákistánskou armádou s cílem svrhnout tehdejšího vládce Hariho Singha a připojit Kašmír k Pákistánu. O čtyři dny později, dne 26. října, podepsal Hari Singh smlouvu s Indií o rozmístění indických vojenských jednotek v Kašmíru a uspořádání referenda o připojení.¹³ K tomuto datu se také pojí začátek První Indicko-pákistánské války, která však nebyla nikdy oficiálně vyhlášena. Tento konflikt trval více než rok a byl ukončen příměřím podepsaným o půlnoci z 1. na 2. ledna 1949. Jeho výsledkem bylo rozdělení Kašmíru tzv. Linií kontroly na pákistánskou a indickou část.¹⁴

Mezi Indií a Pákistánem se odehrály ještě další tři ozbrojené konflikty, z nichž dva se týkaly oblasti Kašmíru, která je dodnes zdrojem napětí mezi oběma státy. Šlo o Druhou Indicko-pákistánskou válku z roku 1965 a tzv. Kargilskou válku v roce 1999.

Dalším územím, na kterém probíhaly nepokoje, bylo mandátní území Palestina, které měla Británie svěřeno do správy již po První světové válce. V roce 1947 Británie požádala Organizaci spojených národů o pomoc v případě mandátního území Palestina. V květnu proto byla vytvořena Zvláštní komise OSN pro Palestinu (*United Nations Special Committee on Palestine*; UNSCOP), která měla najít kompromisní řešení, které by uspokojilo tamní židovskou, muslimskou i křesťanskou populaci. Na základě závěrů komise byla na zasedání Valného shromáždění OSN dne 29. listopadu přijata rezoluce č. 181 o rozdělení Palestiny. Rezoluce rozhodla o vyklizení území ze strany Británie do 1. srpna 1948, vytvoření dvou samostatných států a zavedení zvláštního mezinárodního režimu v Jeruzalémě nejpozději do 1. října 1948.¹⁵ Židovská populace, v té době silně traumatizována holocaustem, však nedůvěřovala mírovým jednáním a rozhodla se zajistit svou bezpečnost vyhlášením židovského státu Izrael. To vedlo k První Izraelsko-Arabské válce a k dalším desetiletí napětí, násilí a ozbrojených konfliktů. Do dnešního dne Izrael nenašel společnou řeč s místními křesťany ani muslimy a nadále brání vzniku samostatného palestinského státu. I dnes se zdá být mírové řešení v této oblasti Blízkého východu v nedohlednu.

¹³ GANGULY, Sumit. *Conflict Unending: India-Pakistan Tensions since 1947*. Oxford: Oxford University Press, 2011. s. 148-157. ISBN 978-0231123693.

¹⁴ *Ibid.*, s. 11-30.

¹⁵ Valné shromáždění OSN. Rezoluce A/RES/181 (II) [online]. 27. 11. 1947 [cit. 22. 6. 2014]. Dostupné z: <http://documents.un.org>

Dekolonizace v Africe na územích patřících Velké Británii proběhla velmi rychle. Mnohé z nástupnických států se dostaly do nesnází. Ve východních a jižních územích například zůstával velký počet bílých osadníků a tak vznikali spory o vlastnictví. V Keni tyto spory přerostly až k povstání Mau Mau pod vedení domorodců z kmene Kikujů, probíhajícího v letech 1952 až 1960, které si vyžádalo britský vojenský zásah. A v Jihoafrické republice pro změnu vznikl rasově segregovaný režim, známý jako apartheid, ve kterém vládla bílá menšina převážně černošskému obyvatelstvu až do roku 1994.

Přesto lze dekolonizaci britských držav považovat za poklidnější, zejména v kontrastu s dekolonizačním procesem Francie nebo Portugalska. Napomohlo tomu také sdružení Spojeného království a většiny dřívějších britských kolonií do mezinárodní organizace, známé jako Britské společenství národů či jako *Commonwealth*. *Commonwealth* napomáhal udržovat vliv Londýna v dekolonizovaných územích po dosažení jejich samostatnosti a stal se tak decentralizovaným následníkem britského impéria.

K osamostatnění kolonií ve většině případů došlo, až v období po konání *Festivalu of Britain*. Přesto měl dominový efekt osvobozovacích hnutí vliv na celou tehdejší atmosféru společnosti. Podvědomě tedy ovlivňoval politickou, ekonomickou i sociální oblast v době, kdy docházelo k rozhodování o konání festivalu a jeho přípravám.

2. Poválečný vývoj ve Velké Británii

2.1. Británie po druhé světové válce

Britský politický systém je příkladem parlamentní demokracie, ve které má mimořádně silné postavení ministerský předseda a někdy proto bývá označován za premiérský. Politický systém Spojeného království je dále typický především dominancí dvou největších politických stran, jež se střídají u moci. Toto je způsobeno především díky většinovému volebnímu systému Velké Británie. V období, kterým se zabývá tato práce, jde o Konzervativní a unionistickou stranu a Labouristickou stranu. Dříve se jednalo především o Liberální stranu a Konzervativce. Přesto ani většinový systém nemůže vyloučit regionálně silné politické strany. Při správné volební strategii a odklonu voličů velké strany mohou volebního úspěchu docílit i další strany. Typickým příkladem se jeví volby z roku 1997, ve kterých liberální demokraté docílili největšího zisku křesel od voleb z roku 1929.¹⁶

Po rezignaci Nevilla Chamberlaina na pozici ministerského předsedy v květnu 1940, byl na jeho místo dosazen Winston Churchill, který se stal jedním z nejvýznamnějších státníků dvacátého století. Do historických análů se zapsal především tím, že odsunul do ústraní politiky zodpovědné za politiku *appeasementu*, uplatňovanou vůči Třetí říši a Adolfu Hitlerovi, a naopak připravil Velkou Británii na vojenský střet se zeměmi Osy. Byla vytvořena válečná koaliční vláda, ve které měli zastoupení členové obou hlavních stran. Clement Attlee, pozdější ministerský předseda za vlády Labouristické strany v letech 1945 až 1951, se stal v roce 1942 místopředsedou Churchillovy vlády a měl na starosti domácí politiku, zatímco ministerský předseda na sobě soustředil veškeré funkce strategicky důležité pro efektivní vedení války.

S blížícím se koncem války bylo čím dál jasnější, že válečná koalice nemá v období míru šanci na pokračování. Labouristé i konzervativci měli na řešení poválečné rekonstrukce státu odlišné názory. Proto bylo rozhodnuto o vyhlášení všeobecných voleb k datu 5. července 1945. Na jejich výsledky si však voliči i politici museli počkat až do 26. července. V devatenácti volebních okrscích byly totiž volby odloženy o jeden až dva týdny a navíc se čekalo i na hlasy vojáků vracejících se z války.¹⁷ Výsledky přinesly porážku dosavadního

¹⁶ ŘÍCHOVÁ, Blanka. „Spojené království Velké Británie a Severního Irsku“. In: *Komparace politických systémů I.*, Praha: VŠE, 2002. s. 133-134. ISBN 978-8024513577.

¹⁷ CHILDS, David. *Britain since 1945: A Political History*. Cornwall: MPG Books, 2006. s. 2. ISBN 978-0415393263.

premiéra a válečného hrdiny Winstona Churchilla a překvapivé vítězství Labouristické strany v čele s Clementem Attleem. Labouristé získali 393 křesel a s nimi i absolutní většinu v Dolní sněmovně. Konzervativci ztratili oproti předchozím volbám 190 křesel a museli se spokojit se 197 zástupci v Dolní sněmovně. Liberálové, jako třetí nejsilnější strana, získali 12 křesel.¹⁸

Otázkou, jaké byly hlavní příčiny labouristického vítězství v roce 1945, se zabývalo a stále zabývá velké množství odborníků. Většina, mezi nimi například Kenneth O. Morgan, se shodla na několika aspektech. Konzervativní strana postavila svou volební kampaň především na osobnosti Winstona Churchilla. Voliči uznávali jeho zásluhy v čase války, ale nezdál se jim být ideálním kandidátem na pozici ministerského předsedy pro období míru. Konzervativní strana, kterou do voleb vedl, vládnoucí převážnou část 30. let byla lidmi brána jako strana zodpovědná za ekonomické problémy země spojené s velkou hospodářskou krizí i za politiku *appeasementu*, která nedokázala Hitlerovi zabránit v rozpoutání druhé světové války. Bylo však již po válce a lidé už nechtěli pot, krev a slzy. Přáli si jídlo, práci a domov. A tak zatímco se konzervativci ve své kampani zaměřili na své dosavadní úspěchy a útoky na své oponenty.¹⁹ Labouristé ve svém programu mířili spíše na budoucí rozvoj a tím si získali hlasy voličů unavených dlouhou válkou, kterou nezapřičinili.²⁰

Volební manifest labouristické strany *Dovolte nám čelit budoucnosti (Let Us Face The Future)* nabízel znárodnění průmyslu a veřejných služeb, vybudování sociálního státu (*welfarestate*), který by se měl o občana postarat od narození až do smrti. Základními body manifestu byly přísliby plné zaměstnanosti, zavedení Národní zdravotní služby (*National Health Service*), znárodnění důležitých odvětví průmyslu a vybudování fungujícího sociálního pojištění se systémem dávek pro různé zajištění základních lidských potřeb.²¹

Základní charakteristikou sociálního státu je péče o blaho jeho občanů. Jeho budování ve Spojeném království je dodnes silně spjato s tzv. Beveridgovou zprávou, která přicházela se základními myšlenkami a předpoklady nutnými pro vznik fungujícího sociálního státu ve Velké Británii.

¹⁸ Ibid., s. 2-3.

¹⁹ ZVÁNOVEC, Vít. *Vznik, vývoj a krise welfare state ve Spojeném království (1945-1979)*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 1998. s. 43.

²⁰ MORGAN, Kenneth O. *Britain since 1945: The People's Peace*. Oxford: Oxford University Press, 2001, s. 11. ISBN 978-0192802255.

²¹ Labour Party. *1945 Labour Party Election Manifesto* [online]. *PoliticalStuff.co.uk*. [cit. 22.6.2014]. Dostupné z: <http://www.labour-party.org.uk/manifestos/1945/1945-labour-manifesto.shtml>

V roce 1941 byl ustanoven mezivládní Výbor pro sjednocení sociálních pojištění, jenž měl přezkoumat možnosti úprav sociální legislativy. Množily se totiž stížnosti na složitý systém předpisů vedoucí k vyplácení různých druhů sociálních dávek. Členem se stal William Beveridge, kterého do výboru dosadil tehdejší ministr práce Ernest Bevin a ministr pro rekonstrukci Arthur Greenwood. Politici předpokládali, že půjde jen o úřednickou práci s malými technickými změnami. Beveridge však využil situace k sepsání zprávy, ve které naplánoval další fungování sociální politiky v celé Velké Británii.

Beveridge ve své zprávě *Sociální pojištění a příbuzné služby (Report of the Inter-Departmental Committee on Social Insurance and Allied Services)* definoval pět obrů stojících na cestě k obnově země po válce. Těmito obry byly: bída, nemoc, nevzdělanost, zahálka a špína. K tomu, aby byli poraženi a aby byl nastaven fungující systém sociálního zabezpečení, bylo podle Beveridge potřeba splnění tří základních předpokladů: vytvoření bezplatného zdravotního systému, vyplácení příspěvků na děti a plné zaměstnanosti, konkrétně méně než 8,5% nezaměstnaných.²²

Beveridge přidal do tohoto seznamu i důraz na plnou zaměstnanost, ačkoliv už v té době národohospodáři tvrdili, že přináší ekonomickou neefektivitu. Při tvorbě zprávy se s prosbou o radu obrátil na Johna Maynarda Keynesa, jehož podněty Beveridge do své zprávy zapracoval.²³ Keynes následně využil svého vlivu na britské zákonodárce a pomohl prosadit Beveridgovův plán. Zpráva Williama Beveridgeho byla vydána na sklonku roku 1942 a brzy se stala bestsellerem. Celkově se jí prodalo přes 635 000 kopií.²⁴

Vládě bylo jasné, že výdaje státu by se tak oproti dosavadní době zásadně zvýšily. Zpráva Williama Beveridgeho se tak nikdy nestala oficiálním vládním dokumentem.²⁵ Nicméně i tak bylo vytvořeno množství návrhů, jak Beveridgeho plány prosadit do praxe, a to především díky podpoře labouristů. Tyto návrhy podpořila i část konzervativců, ačkoliv s tím nesouhlasil Winston Churchill a jeho političtí spojenci.

²² HENNESSY, Peter. *Never Again Britain 1945-51*. Londýn: Penguin Books, 2006. s. 73-74. ISBN 978-0141016023.

²³ KOVÁŘ, Martin - SOUKUP, Jaromír - TUMIS, Stanislav. „Vznik a vývoj britského sociálního státu ve 40.-60. letech 20. století: Příspěvek k politickým, sociálním a hospodářským dějinám Velké Británie po roce 1945“. In: *Dvacáté století. Ročenka Semináře nejnovějších dějin Ústavu světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2006. s. 234. ISBN 80-7308-163-6.

²⁴ *Ibid.*, s. 75.

²⁵ *Ibid.*, s. 73-76.

2.2. Vláda Clementa Attleeho a jeho sociální reformy

Ačkoliv je labouristická vláda z období 1945-1951 obecně považována za zakladatele sociálního státu ve Velké Británii, nelze nezmínit, že některé ze sociálních reforem byly schváleny koaliční vládou už za druhé světové války.

Mezi nejdůležitější vládní reformy z tohoto období patří Zákon o školství (*Education Act*) z roku 1944, zvaný též *Butler Act* po konzervativním politikovi Richardu A. Butlerovi, jenž byl v roce 1940 Winstonem Churchillem jmenován do čela Výboru pro vzdělání (*Board of Education*). Rozdělil školství na primární (5-11 let) a sekundární (11-15 let). Sekundární školství bylo dále rozděleno na tři druhy a systém rozdělení žáků byl založen na rozčleňování dětí podle jejich IQ.²⁶ Zákon dále zaváděl bezplatné střední školství a také zvýšil věk povinné školní docházky na patnáct let s možností ho v budoucnosti zvýšit na šestnáct. K tomu došlo až v roce 1972 za vlády Konzervativní strany a ministerského předsedy Edwarda Heatha. Dále mělo být žákům zdarma poskytnuto mléko, jídlo a učebnice. V neposlední řadě povýšil Výbor pro vzdělání na samostatné ministerstvo.²⁷

Když se poté v Attleeho kabinetu stala ministryní školství Ellen Wilkinsonová, bylo jejím úkolem prosadit tento zákon do praxe. K všeobecnému překvapení a nelibosti levicového křídla *Labour Party* nezasáhla proti soukromým školám. Očekávalo se totiž, že dojde k pokusu o integrování těchto škol do státního vzdělávacího systému.²⁸ Soukromé školy se pak v následujících letech těšily čím dál větší oblíbenosti.²⁹

Dalším z klíčových bodů poválečné labouristické politiky bylo vytvoření Národní zdravotní služby (*National Health System*, NHS). Už za války vznikly plány na vznik všeobecného zdravotního systému. Nebyly však realizovány kvůli odporu ze strany Britské lékařské asociace (*British Medical Association*, BMA).

Po válce se ministrem zdravotnictví stal Aneurin Bevan, jenž patřil k levicovějšímu křídlu labouristů. Jeho hlavním úkolem bylo prosazení Zákona o Národní zdravotní službě, který měl všem občanům zajistit komplexní péči v nejvyšší možné kvalitě bez ohledu na

²⁶ HENNESSY, Peter. *Never Again Britain 1945-51*. Londýn: Penguin Books, 2006. s. 157-160. ISBN 978-0141016023.

²⁷ LOWE, Rodney. *The Welfare State in Britain since 1945*. New York: Palgrave Macmillan, 1999. s. 202-203. ISBN 978-0415393263.

²⁸ *Ibid.*, s. 206.

²⁹ MORGAN, Kenneth O. *Britain since 1945: The People's Peace*. Oxford: Oxford University Press, 2001. s. 42. ISBN 978-0192802255.

jejich finanční a sociální zázemí. Nicméně zákon neměl i v samotné labouristické straně jednohlasnou podporu. Herbert Morrison, hlavní Attleeho rival ve straně, měl výhrady k zestátnění nemocnic.³⁰ Přes četné komplikace byl Zákon o Národní zdravotní službě schválen v roce 1946 a vstoupil v platnost 5. července 1948.

Hlavním cílem Zákona o Národní zdravotní službě bylo zestátnění nemocnic, které byly do té doby zřizovány a řízeny místními úřady a charitou, což bylo provázeno značně kolísavou kvalitou v poskytované péči. K tomu přispívalo i prodávání a kupování licencí k soukromým lékařským praxím, které bylo vládou s okamžitou platností pozastaveno. Placená lůžka a soukromé lékařské ordinace byly zachovány i přes zestátnění nemocnic a další restriktce, které vznikly během nově zřízeného centralizovaného dohledu nad zdravotními institucemi. Bylo to vládním ústupkem lékařům, mezi nimiž byl model státního zdravotnictví značně nepopulární. Ostatní zdravotní služby, jako byla například pečovatelská služba, péče o matky a děti či ambulantní zdravotní služba, měly nadále zůstat pod správou místních úřadů.³¹

Finančně byl NHS náročnější, než bylo původně předpokládáno. Prostředky na něj nebyly čerpány pouze z pojištění, ale také z daní. Během prvních devíti měsíců byl plánovaný rozpočet překročen o téměř 78 milionů liber a schodek postupně stále více narůstal.³² Labouristé to interpretovali jako známku úspěchu NHS.³³ Ministr financí Crissp se však v roce 1949 v rámci omezení výdajů pokusil o zavedení poplatků za recepty a za ošetření v zubních a očních ordinacích, proti čemuž se postavil ministr zdravotnictví Bevan. Řešením se tak mělo stát zavedení výdajového stropu v dubnu 1950.³⁴ Tento pokus se však nepovedl a již o rok později byly poplatky v omezené míře zavedeny a postupně se stále rozšiřovaly.

I přestože prosazení Zákona o Národní zdravotní službě bývá považováno za osobní triumf Aneurina Bevana, nesmí být opomenuta role doktora H. B. Morgana. Morgan byl

³⁰ ZVÁNOVEC, Vít. *Vznik, vývoj a krise welfare state ve Spojeném království (1945-1979)*. Diplomová práce. Praha, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 1998. s. 85.

³¹ KOVÁŘ, Martin - SOUKUP, Jaromír - TUMIS, Stanislav. „Vznik a vývoj britského sociálního státu ve 40.-60. letech 20. století: Příspěvek k politickým, sociálním a hospodářským dějinám Velké Británie po roce 1945“. In: *Dvacáté století. Ročenka Semináře nejnovějších dějin Ústavu světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2006. s. 255. ISBN 80-7308-163-6.

³² LOWE, Rodney. *The Welfare State in Britain since 1945*. New York: Palgrave Macmillan, 1999. s. 180. ISBN 978-0415393263.

³³ *Ibid.*, s. 181.

³⁴ ZVÁNOVEC, Vít. *Vznik, vývoj a krise welfare state ve Spojeném království (1945-1979)*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 1998. s. 86.

poslancem a lékařským poradcem *Trade Union Congress* (TUC) a je pokládán za hlavního tvůrce zákona.³⁵

V roce 1946 byl v Dolní sněmovně projednáván Zákon o národním pojištění (*National Insurance Act*), který byl společně se Zákonem o Národní zdravotní službě hlavním pilířem budovaného sociálního státu. Jeho návrh byl vypracován Jamesem Griffithsem, pozdějším ministrem pro národní pojištění, na základě doporučení obsažených v Beveridgově zprávě. Zákon byl bez větších problémů přijat a účinnosti nabyl 5. července 1948.

Díky němu byli vůbec poprvé všichni obyvatelé Spojeného království zahrnuti v uceleném systému národního pojištění, které zaručovalo poskytnutí dávek v těžkých životních situacích. Na základě zákona bylo zřízeno Ministerstvo pro národní pojištění a Národní pojišťovací fond. Fond měl základní kapitál sto milionů liber a počítalo se, že do něj budou vkládány další prostředky, vybrané od zaměstnavatelů i zaměstnanců v rámci týdenních poplatků.

System pojištění se skládal z dlouhodobých a krátkodobých dávek. Mezi dlouhodobé se řadil invalidní důchod, vdovský důchod a starobní důchod. Na poslední jmenovaný měli nárok muži ve věku 65 let a ženy ve věku 60 let. Bez ohledu na Beveridgovu zprávu se labouristická vláda rozhodla k zavedení penzí v plné výši bez přechodného období, které William Beveridge navrhoval v délce dvaceti let.³⁶ Starobní důchody tak pohltily dvě třetiny výdajů určených na sociální dávky.³⁷ Vdovská penze byla vyplácena šestnáct týdnů po smrti manžela a byla podmíněna manželstvím v délce minimálně deseti let. Právo nárokovat si finanční příspěvek měl i poručník osiřelého dítěte. Jednorázovým příspěvkem bylo nově zavedené pohřebné, které mělo pokrýt náklady na smuteční obřad.³⁸

Mezi krátkodobé dávky patřila podpora v nezaměstnanosti, nemocenská podpora a mateřská podpora. Mateřské dávky se skládaly z jednorázového příspěvku za porod a

³⁵ CHILDS, David. *Britain since 1945: A Political History*. Cornwall: MPG Books, 2006. s. 16-17. ISBN 978-0415393263.

³⁶ HENNESSY, Peter. *Never Again Britain: 1945-51*. Londýn: Penguin Books, 2006, s. 131. ISBN 978-0141016023.

³⁷ ZVÁNOVEC, Vít. *Vznik, vývoj a krise welfare state ve Spojeném království (1945-1979)*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 1998. s. 82.

³⁸ KOVÁŘ, Martin - SOUKUP, Jaromír - TUMIS, Stanislav. „Vznik a vývoj britského sociálního státu ve 40.-60. letech 20. století: Příspěvek k politickým, sociálním a hospodářským dějinám Velké Británie po roce 1945“. In: *Dvacáté století. Ročenka Semináře nejnovějších dějin Ústavu světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2006. s. 253-254. ISBN 80-7308-163-6.

následných dávek poskytovaných v délce třinácti týdnů.³⁹ Toto období bylo navýšeno na osmáct týdnů konzervativní vládou v roce 1953.⁴⁰ Nárok na nemocenské příspěvky měl člověk po třídní vynucené absenci v práci a jejich vyplácení bylo možné na neomezeně nutnou dobu. Podpora v nezaměstnanosti byla vyplácena po třech dnech od ztráty zaměstnání v podobě týdenních dávek po dobu 180 dní.⁴¹

Všechny tyto dávky byly stanoveny plošně a měly stejnou výši pro všechny britské občany. Částka příspěvků se tak nevztahovala k předchozím výdělkům a ani nerostla, zatímco se životní náklady zvyšovaly. Národní pojištění se stalo po vojenských výdajích druhou největší položkou státního rozpočtu.⁴²

Zestátnění nebylo nijak neobvyklou vládní politikou v období po druhé světové válce. Socialisté obhajovali státní vlastnictví jako systém, který vede k zefektivnění výroby, zabraňuje nezaměstnanosti a přerozděluje bohatství ve společnosti. Labouristický program byl v podstatě pokračováním politiky předchozích vlád. Například první návrh na zestátnění železnic přišel už v 19. století od Edwina Chedwicka a Williama Galta.⁴³

Formy znárodnění se v jednotlivých státech lišily. Velká Británie přistoupila na model veřejných správních rad (*public boards*), prosazovaný Herbertem Morrisonem a úspěšně vyzkoušený mj. na londýnské hromadné dopravě. Model správních rad tak zvítězil nad návrhem levicové frakce labouristické strany prosazující dělnickou kontrolu.⁴⁴

Před volbami v roce 1945 došlo uvnitř labouristické strany k ideologickému střetu. Levicové křídlo, ke kterému patřil například Aneurin Bevan, prosazovalo koncept plného zestátnění. Pravé křídlo, ke kterému se řadil Clement Attlee, či Herbert Morrison, prosazovalo vládní řízení ekonomiky, při kterém by většina podniků zůstala v soukromém vlastnictví. Našli však kompromis. Labouristé šli do voleb v roce 1945 s umírněným programem

³⁹ LOWE, Rodney. *The Welfare State in Britain since 1945*. New York: Palgrave Macmillan, 1999. s. 133. ISBN 978-0415393263.

⁴⁰ ZVÁNOVEC, Vít. *Vznik, vývoj a krise welfare state ve Spojeném království (1945-1979)*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 1998. s. 82.

⁴¹ KOVÁŘ, Martin - SOUKUP, Jaromír - TUMIS, Stanislav. „Vznik a vývoj britského sociálního státu ve 40.-60. letech 20. století: Příspěvek k politickým, sociálním a hospodářským dějinám Velké Británie po roce 1945“. In: *Dvacáté století. Ročenka Semináře nejnovějších dějin Ústavu světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2006. s. 253. ISBN 80-7308-163-6.

⁴² ZVÁNOVEC, Vít. *Vznik, vývoj a krise welfare state ve Spojeném království (1945-1979)*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 1998. s. 82.

⁴³ CHILDS, David. *Britain since 1945: A Political History*. Cornwall: MPG Books, 2006. s. 13. ISBN 978-0415393263.

⁴⁴ ZVÁNOVEC, Vít. *Vznik, vývoj a krise welfare state ve Spojeném království (1945-1979)*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 1998. s. 74.

znárodnění, jenž uspokojoval obě ideologická křídla uvnitř strany. Znárodnění tedy nemělo být úplné, ale klíčová odvětví průmyslu jako železnice či hornictví měla být převedena do vlastnictví státu. Některá další průmyslová odvětví měla být spravována místními úřady a byla zde nabídnuta i možnost družstevního vlastnictví.⁴⁵

Během vlády Clementa Attleeho byl rozsah zestátnění největší v britských dějinách. Do roku 1951 došlo ke znárodnění dvaceti procent britské ekonomiky.⁴⁶ Celkem bylo přijato devět znárodnovacích zákonů. Původním majitelům společností měla být vyplacena odpovídající náhrada a vzniklé státní podniky neměly fungovat na ziskovém základě.⁴⁷ Veřejnost se na jejich financování podílela daněmi, nákupem dluhopisů a také platbami za jejich produkty. Za činnost vyvlastněných podniků byli ve vládě zodpovědní ministři příslušných resortů, kterým se zodpovídaly jmenované správní rady.⁴⁸

Tato politika znárodnování měla masovou podporu v nižších vrstvách společnosti. Příčinou ekonomické nerovnosti byly především velmi špatné pracovní podmínky a neadekvátní platové ohodnocení dělníků. Proces vyvlastňování se také nesetkal se všeobecně větším odporem z důvodu, že proběhl v sektorech, které již měly tradici státního vlastnictví, a také protože akcionářům byly vyplaceny odpovídající náhrady.⁴⁹

Avšak po ekonomicky a hospodářsky náročném roce 1947 ztratila politika znárodnování podporu i mezi dělnickou třídou. Během padesátých let se stal znárodněný průmysl velmi nepopulární. Stalo se tak z důvodů přehlížení požadavků zákazníků a lpění na plné zaměstnanosti, která sebou přinášela i značnou neefektivitu ve výrobě. Postupně se tak zestátněné podniky přetvářely v komerční a opět se začaly orientovat na ziskovost.⁵⁰ Mimo tyto hlavní oblasti se labouristická vláda při svém budování sociálního státu ve Spojeném království zaměřila i na smazání rozdílu mezi vyspělými a méně rozvinutými oblastmi země.

⁴⁵ KOVÁŘ, Martin - SOUKUP, Jaromír - TUMIS, Stanislav. „Vznik a vývoj britského sociálního státu ve 40.-60. letech 20. století: Příspěvek k politickým, sociálním a hospodářským dějinám Velké Británie po roce 1945“. In: *Dvacáté století. Ročenka Semináře nejnovějších dějin Ústavu světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2006. s. 251-252. ISBN 80-7308-163-6.

⁴⁶ LOWE, Rodney. *The Welfare State in Britain since 1945*. New York: Palgrave Macmillan, 1999. s. 78. ISBN 978-0415393263.

⁴⁷ ZVÁNOVEC, Vít. *Vznik, vývoj a krise welfare state ve Spojeném království (1945-1979)*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 1998. s. 75.

⁴⁸ Ibid., s. 74-75.

⁴⁹ Ibid., s. 75.

⁵⁰ Ibid., s. 75.

Snažila se toho docílit přemístováním průmyslu pod záštitou Zákona o rozmístění průmyslu z roku 1945 pod vedením tehdejšího ministra obchodu Sira Stafforda Crippse.⁵¹

Další prioritou vlády Clementa Atleeho bylo vybudování více než tři miliónů nových bytů.⁵² Mnoho obytných oblastí ve Spojeném království totiž bylo silně poničeno či úplně zničeno německými bombardovacími nálety za druhé světové války. Za výstavbu nových ubytovacích prostorů byl vládě zodpovědný Aneurin Bevan. Ten však věnoval svůj čas a energii spíše do podpory Národní zdravotní služby. V důsledku bylo rok po válce postaveno jen několik tisíc nových obydlí. Výstavba nových obytných prostorů se v dalších letech však zrychlila a za vlády labouristické strany bylo nakonec postaveno přibližně devět set tisíc nových bytů.⁵³ Avšak ani to nebylo schopné nasycit stávající poptávku. Konzervativní strana tak politicky využila situace a výstavbu nových bytů pozvedla mezi jedny z hlavních priorit svého volebního programu.

2.3. Všeobecné volby 1950

Ve všeobecných volbách v únoru 1950 volili lidé podle nového rozdělení volebních okrsků. Velšský historik Kenneth O. Morgan tvrdí, že kvůli této změně přišli labouristé ve volbách až o 60 křesel. Podle H. G. Nicholase reorganizace okrsků připravila labouristickou stranu o dvacet až třicet křesel v Dolní sněmovně.

Labouristé šli do voleb v roce 1950 s programem nazvaným *Společně překonejme potíže* (*Let Us Win Through Together*). Program sliboval pokračování v dosavadní labouristické politice sociálních reforem a zestátnění průmyslu.⁵⁴

Konzervativní strana přišla s volebním manifestem *Toto je cesta* (*This Is The Road*). Tímto programem chtěli oslovit především střední třídu z předměstí, která byla nespokojena s přetrváváním všeobecného nedostatku zboží a přidělového lístkového systému. I když ani konzervativci se v programu neodvážili slíbit jeho okamžité odstranění. Konzervativci ve volebním manifestu nabízeli odklon od směru, kterým se politika Labouristů poslední roky

⁵¹ Ibid., s. 88.

⁵² HENNESSY, Peter. *Never Again Britain 1945-51*. Londýn: Penguin Books, 2006. s. 169. ISBN 978-0141016023.

⁵³ ZVÁNOVEC, Vít. *Vznik, vývoj a krise welfare state ve Spojeném království (1945-1979)*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 1998. s. 89.

⁵⁴ Labour Party. *1950 Labour Party Election Manifesto* [online]. *PoliticalStuff.co.uk*. [cit. 22.6.2014]. Dostupné z: <http://www.labour-party.org.uk/manifestos/1950/1950-labour-manifesto.shtml>

ubírala. Konzervativci chtěli zastavit znárodnování průmyslu a přikláněli se k jeho privatizaci.⁵⁵

Volební účast byla vyšší než ve volbách před pěti lety. Dosahovala téměř 84 procent. V roce 1945 se k volebním urnám dostavilo necelých 73 procent voličů.⁵⁶ Konzervativci získali 12,5 milionu hlasů, Labouristé 13,2 milionů a třetí stranou s největším počtem hlasů se stali Liberálové s 2,6 miliony.⁵⁷ Labouristé měli s 315 mandáty slabou většinu 6 křesel a bylo zřejmé, že jejich vláda nevydrží celé volební období.⁵⁸ Během roku a půl, než se konaly předčasné volby, čelila druhá Attleeho vláda několika vážným problémům a krizím.

V květnu 1950 byl veřejnosti představen Schumanův plán Evropské montánní unie, známé též pod názvem Evropské společenství uhlí a oceli. V Británii se plán dočkal velmi chladné odezvy. Tím začala poválečná britské izolace vůči dění na kontinentu.

Další krizí začala na druhém konci světa, na Korejském poloostrově. V červnu 1950 Severní Korea napadla svého jižního souseda a Spojené království se okamžitě přiklonilo na stranu Jižní Koreje, Spojených států a mezinárodních sil Spojených národů. Válku podporovala dokonce i levicové křídlo *Labour Party*. Nadšení opadlo ve chvíli, kdy se do války zapojili „čínští dobrovolníci“ a kdy americký generál MacArthur začal hrozit použitím jaderné zbraně. Britský ministerský předseda proti tomu veřejně protestoval, a když byl MacArthur odvolán Prezidentem Harry Trumanem, Atlee to prezentoval před britským publikem i jako svou zásluhu a upevnil si svou pozici.⁵⁹

Když v říjnu 1950 onemocněl ministr financí Stafford Cripps a nečekaně odstoupil ze svého postu, strhl se o tuto pozici v labouristické straně velký boj. O uvolněnou pozici měli velký zájem Aneurin Bevan a Harold Wilson.⁶⁰ Attlee ale nakonec jmenoval Huga Gaitskella, Tím, že Atlee Bevanovy aspirace vytrvale ignoroval, se tak zasloužil o jeho pozdější demisi.

⁵⁵ Conservative Party. *1950 Conservative Party General Election Manifesto*. [online]. PoliticalStuff.co.uk. [cit. 22.6.2014]. Dostupné z: <http://www.conservative-party.net/manifestos/1950/1950-conservative-manifesto.shtml>

⁵⁶ UK political info. *General election turnout 1945 – 2010*, [online]. [cit. 22.6.2014]. Dostupné z: <http://www.ukpolitical.info/Turnout45.htm>

⁵⁷ CHILDS, David. *Britain since 1945: A Political History*. Cornwall: MPG Books, 2006. s. 25. ISBN 978-0415393263.

⁵⁸ COATES, David. *The Labour Party and the struggle for socialism*. Cambridge: Cambridge University Press, 1975. s. 73-74.

⁵⁹ ZVÁNOVEC, Vít. *Vznik, vývoj a krise welfare state ve Spojeném království (1945-1979)*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 1998. s. 45.

⁶⁰ *Ibid.*, s. 45.

Británie byla také nucena opět navýšit své výdaje na obranu. Nátlak přicházel zejména ze Spojených států. Nový ministr financí Gaitskell se rozhodl získat prostředky na financování armádních výdajů zavedením poplatků za lékařské předpisy.⁶¹ Na protest proti tomu podali však v dubnu 1951 členové kabinetu z levého křídla *Labour Party* v čele s Aneurinem Bevanem demisi.

O půl roku později, dne 19. září 1951, rozpustil Clement Attlee poněkud překvapivě vládní kabinet a již ke konci října bylo naplánováno uspořádání předčasných voleb. Volební programy byly proto velmi krátké a stručné. Konzervativní strana přesvědčovala voliče, že Attlee není schopen s labouristy vládnout a slibovala ekonomickou prosperitu. Labouristická strana naopak varovala, že konzervativci zničí dosavadní pokrok ve snaze vybudovat v Británii sociální stát.⁶²

Předčasné volby se konaly dne 25. října 1951 a skončily vítězstvím konzervativců, jež pro sebe tentokrát získali hlasy střední třídy. Konzervativní strana získala s 321 mandáty nadpoloviční většinu o 17 křesel. Labouristé získali 295 křesel a Liberálové dosáhli nejhoršího volebního výsledku v dosavadní historii se ziskem pouhých šesti křesel.⁶³ Ministerským předsedou se tak opět stal Winston Churchill.

Historický vývoj od konce druhé světové války do roku 1951 představený v dosavadních kapitolách ukazuje, za jakých okolností byl britskou Dolní Sněmovnou schválen návrh na konání *Festivalu of Britain*. Dále také tyto kapitoly ukazují, za jakých podmínek panujících v tehdejší Velké Británii se akce připravovala a konala.

⁶¹ KOVÁŘ, Martin - SOUKUP, Jaromír - TUMIS, Stanislav. „Vznik a vývoj britského sociálního státu ve 40.-60. letech 20. století: Příspěvek k politickým, sociálním a hospodářským dějinám Velké Británie po roce 1945“. In: *Dvacáté století. Ročenka Semináře nejnovějších dějin Ústavu světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2006. s. 261. ISBN 80-7308-163-6.

⁶² ZVÁNOVEC, Vít. *Vznik, vývoj a krise welfare state ve Spojeném království (1945-1979)*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 1998. s. 46.

⁶³ UK political info. *1951 General election results summary*. [online]. [cit. 22. 6. 2014]. Dostupné z: <http://www.ukpolitical.info/1951.htm>

3. Festival of Britain

3.1. Plánování festivalu

V hektickém roce 1951 se během pěti měsíců, od května do září, konala výstava, jejímž primárním účelem bylo zejména obnovit britské sebevědomí a národní hrdost. Výstava měla britské veřejnosti předvést, jak se Spojené království vyrovnává s poválečnou rekonstrukcí, a připomenout, že Britové jsou národem s velkou tradicí a historií, na kterou můžou být právem hrdí.⁶⁴ *Festival of Britain* měl demonstrovat britský příspěvek ke světovým dějinám v minulosti, přítomnosti i budoucnosti na poli umění, vědy a průmyslu.⁶⁵

Festival of Britain ovlivnil celou tehdejší společnost. Důležitou otázkou je, zda byl *Festival of Britain* událostí, která začínala novou éru, anebo která ukončovala tu starou.

První myšlenka na uspořádání celonárodní akce byla navržena tehdejší vládě Královskou společností pro podporu umění (*Royal Society of Arts*) již v roce 1943. Původně byla zamýšlena jako připomínka stoletého výročí Světové výstavy (*Great Exhibition*) pořádané v Londýně v roce 1851.⁶⁶

Londýnská Světová výstava byla první z řady světových výstav v oblasti hospodářství a kultury uspořádaných v 19. století, jež se staly velmi populární. Londýnská Světová výstava byla reakcí na velmi úspěšnou Francouzskou průmyslovou výstavu z roku 1844.⁶⁷ Výstava měla především ukázat kvalitu britských výrobků v mezinárodní konkurenci a zvýšit jejich odbyt do celého světa.

První myšlenka na uspořádání Světové výstavy z roku 1851 se zrodila v roce 1848 taktéž na půdě Královské společnosti pro podporu umění (*Royal Society of Arts*). Její tehdejší prezident princ Albert Sasko-Kobursko-Gothajský si vzal za svůj osobní úkol zajistit, aby se tato výstava opravdu zrealizovala. Společně s úředníkem a vynálezcem Henrym Colem se stali hlavními organizátory výstavy. I přes počáteční nesouhlas britské veřejnosti a medií,

⁶⁴ RENNIE, Paul. *The Festival of Britain 1951*. Londýn: Antique Collectors' Club, 2007. s. 9. ISBN 978-1851495337.

⁶⁵ BANHAM, Mary - HILLIER, Bevis - *A Tonic to the Nation: The Festival of Britain 1951*. Londýn: Thames and Hudson, 1976. s. 33-34. ISBN 978-0500270790.

⁶⁶ RENNIE, Paul. *The Festival of Britain 1951*. Londýn: Antique Collectors' Club, 2007. s. 13. ISBN 978-1851495337.

⁶⁷ Crayon, The. *The Paris Exhibition*. [online]. 14. 11. 1855 Vol. 2, No. 20. [cit. 22.6.2014]. s. 309-310. Dostupné z: <http://www.jstor.org>.

kteří nespatřovaly ve výstavě takový potenciál, jež v ní viděl princ Albert, schválila britská Dolní Sněmovna projekt na realizaci výstavy.⁶⁸

Dne 1. května 1851 došlo k oficiálnímu zahájení výstavy situované do londýnského *Hyde Parku*. Symbolem výstavy se stal Křišťálový palác. Budova byla speciálně navržena architektem Josephem Paxtonem pro účely Světové výstavy. Vytvořená z litiny a skleněných výplní ukazovala technickou vyspělost a možnosti tehdejší Velké Británie.

Světová výstava z roku 1851 se setkala s obrovským úspěchem. Svoje výrobky na ní prezentovalo přes čtrnáct tisíc vystavovatelů. Celková návštěvnost přesáhla sedm milionů osob, což v tehdejší době činilo zhruba jednu třetinu všech obyvatel Británie.⁶⁹ Dosaženo bylo zisku ve výši 186 tisíc liber, které byly následně použity především na vybudování *Victoria and Albert Museum*, Vědeckého muzea (*Science Museum*) a Přírodopisného muzea (*Natural History Museum*). Budovy těchto muzeí jsou umístěny v londýnském obvodu Kensington a Chelsea.⁷⁰

Návrh Královské společnosti pro podporu umění na uspořádání připomínkové výstavy ke stému výročí londýnské Světové výstavy se však v roce 1943 vzhledem k tehdy probíhající válce pochopitelně nesešel s rozsáhlou podporou. Myšlenka byla znovu oživena až po ukončení druhé světové války. Dne 14. září 1945 vyšel v *News Chronicle* otevřený dopis sepsaný redaktorem Geraldem Barrym a adresovaný Siru Staffordu Crippsovi, tehdejšímu ministru obchodu. V dopise Barry navrhoval uspořádání výstavy jako vhodného způsobu jak svět upozornit na britské produkty a pozvednout tak jejich prestiž. Neomezoval se však pouze na obchod. Navrhoval širokospektrální zaměření výstavy, které by umožňovalo vystavení množství exponátů uměleckého a vědeckého zaměření a přilákalo tak co největší možné množství návštěvníků. Rok 1951 zmiňoval jako velmi vhodně se nabízející, vzhledem

⁶⁸ MCNAMARA, Robert. *Britain's Great Exhibition of 1851 Was a Milestone in Technology*. [online]. *About.com*. [cit. 22.6.2014]. Dostupné z <http://history1800s.about.com/od/emergenceofindustry/ss/Great-Exhibition-1851.htm>

⁶⁹ The American annual cyclopaedia and register of important events of the year: 1862. [online]. New York: Appleton Company, 1863. s. 412 [cit. 22.6.2014]. Dostupné z: <http://archive.org/stream/1862appletonsan02newyuoft#page/n3/mode/1up>

⁷⁰ Royal Commission for the Exhibition of 1851. *About us*. [online]. [cit. 22.6.2014]. Dostupné z: <http://www.royalcommission1851.org/about-us/>

ke stoletému výročí konání se Světové výstavy a přidal i několik návrhů lokalit podle něj vhodných pro pořádání výstavy.⁷¹

Oslava stoletého výročí od uspořádání Světové výstavy 1851 nebyla ničím jiným než jen záminkou. *Festival of Britain* měl především ukázat britskému národu i ostatnímu světu, jak se Spojené království pokročilo s poválečnou rekonstrukcí, a dokázat, že Velká Británie je nadále a vždy bude světovou velmocí.

Sir Stafford Cripps se tehdy k otevřenému dopisu od Geralda Barryho vyjádřil slovy: „Možná by to mohl být dobrý nápad.“⁷² Ministr obchodu Cripps tedy jmenoval komisi, v jejímž čele stanul Lord Ramsden a jež měla prozkoumat možnosti uspořádání veletrhu. Vládní komise pod vedení lorda Ramsdena se k návrhu uspořádat v roce 1951 mezinárodní veletrh vyjádřila kladně a naznačila možnost prezentovat festival jako oslavu míru. V jejím vyjádření se však objevilo jedno důležité doporučení. Vláda se měla zaručit, z důvodu aby ospravedlnila vcelku značné náklady festivalu, že bude nadále probíhat výstavba rodinných domů, škol, budov pro veřejné instituce. Komise taktéž vyžadovala, aby pokračovala obnova a výstavba průmyslových staveb, aby byl zajištěn ekonomický rozvoj a efektivní fungování britského hospodářství.⁷³

Původní myšlenka na uspořádání mezinárodní obchodní prodejní výstavy však byla na ministerstvu obchodu zamítnuta, zejména z ekonomických důvodů. Možnosti obchodu byly v poválečné Evropě značně omezené. Komise tedy předložila pozměňovací návrh, který počítal pouze s britskou účastí na veletrhu a nikoliv mezinárodní, čímž se měl plánovaný rozpočet snížit až na jednu šestinu.⁷⁴ Tím se však vize veletrhu stala pro sira Crippse nezajímavou a ministerstvo obchodu se tak odmítlo strategicky podílet na pořádání festivalu. Celou záležitost předal Cripps Herbertu Morrisonovi, tehdejšímu ministru bez portfeje (*Lord President of Council*), jenž dne 7. prosince 1947 veřejně na půdě Dolní sněmovny představil plán na

⁷¹ BARRY, Gerald. „The Open Letter To The President Of The Board Of Trade From Gerald Barry, The Editor Of The "NEWS CHRONICLE“: [online]. *The News Chronicle*. 14. 9. 1945. [cit. 13.5.2014]. Dostupné z: <http://www.packer34.freemove.co.uk/barry.htm>

⁷² Ibid.

⁷³ ATKINSON, Harriet. *Festival of Britain: A Land and Its People*. Londýn: I.B.Tauris, 2012. s. 8-11. ISBN 978-1848857926.

⁷⁴ BANHAM, Mary - HILLIER, Bevis. *A Tonic to the Nation: The Festival of Britain 1951*. Londýn: Thames and Hudson, 1976. s. 27. ISBN 978-0500270790.

uspořádání festivalu. Návrh získal mezistranickou podporu a festivalu byl přiznán rozpočet ve výši dvanácti milionů liber.⁷⁵

Po vycouvání Ministerstva obchodu nemělo ani žádné další ministerstvo zájem se stát hlavním organizátorem festivalu. Organizace tak zůstala především na Herbertu Morrisonovi, který se chopil této úlohy velmi odpovědně. Díky svému obětavému nasazení získal dokonce přezdívku Lord Festival. Jeho hlavním úkolem bylo postarat se především o ekonomickou stránku a následně řídit spolupráci mezi jednotlivými složkami organizujícími festival.⁷⁶

Poté co Sir Stafford Cripps pověřil přípravou festivalu labouristického politika Herberta Morrisona, ten následně z novináře Geralda Barryho udělal generálního ředitele festivalu. Angažování Geralda Barryho do této funkce se ukázalo jako správná volba. Barry jako zkušený novinář věděl, že pro úspěch festivalu je zapotřebí naklonit si veřejné mínění na svoji stranu. Skrze články a vysílání v rádiu promlouval ke čtenářům a posluchačům. Měl vizi, čím se má Festival of Britain stát a ukazoval ji britskému národu dřív, než se jeho brány otevřely. Festival měl být „vzpruhou pro národ“ (*Tonic to the nation*). Jmenování Morrisona a celkově pořádání festivalu vyvolalo četné mediální útoky zejména ze strany novin *Daily Express* či *Evening Standard* vlastněných Lordem Beaverbrookem. Částečně protože myšlenka na uspořádání festival vzešla od konkurenčních novin *News Chronicle* spojených s Geraldem Barrym a částečně i z důvodu, že byl festival díky jmenování Herberta Morrisona spojován s labouristickou stranou. Sám Morrison se však od jakéhokoliv spojování festivalu s politickou propagandou jednoznačně distancoval.

Nedlouho poté, co Morrison přesvědčil ministerstva a státní službu k podílení se na festivalu a podařilo se mu zajistit schválení rozpočtu, jmenoval Festivalovou radu. Ta byla složená z osobností britského veřejného života. Morrison byl při jejím výběru obezřetný, aby její složení nevyvolávalo dojem, že se jedná o politickou akci mající za účel propagovat labouristickou stranu. Členy Festivalové rady proto byly i představitelé všech ostatních významných politických stran. Za konzervativce to byli například Richard A. Butler nebo Colonel W. Elliot. Dalšími členy dále byli zástupci jednotlivých částí Spojeného království a předsedové festivalových komisí. Za Uměleckou radu v radě zasedal Sir Ernest Pouncil, hudbu reprezentoval Sir Malcolm Sargent, vědu Sir Robert Robinson, atd. Rada měla

⁷⁵ Ibid., s. 28.

⁷⁶ Ibid., s. 27-28.

především čestnou a poradní funkci a většinu organizačních prací měl na starosti Úřad *Festivalu of Britain*.⁷⁷

Generál Hastings Lionel „Pug“ Ismay byl mezi roky 1948 až 1951 předsedou festivalové rady. Jeho tehdejší jmenování bylo mistrovským politickým tahem a mělo především umlčet Winstona Churchilla, jednoho z hlavních kritiků festivalu, ale zároveň blízkého přítele a bývalého spolupracovníka generála Ismaye.⁷⁸ Po tomto kroku sice již Churchill veřejně nevystupoval proti festivalu, ale v zákulisí však nadále podporoval Lorda Beaverbrooka, jenž skrze své noviny, *Daily Express* a *Evening Standard*, často útočil na festival a jeho organizátory.⁷⁹

První zasedání festivalové rady probíhalo dne 31. května 1948. V následujících dnech bylo rozhodnuto, že hlavní expozice budou umístěny v Londýně. Rada však prosazovala, aby se do pořádání této události zapojila celá země. Vláda měla sponzorovat dvě putovní výstavy, ale jiné lokální akce nebyly zahrnuty do rozpočtu. Lord Ismay obeslal orgány místní správy s výzvou k zapojení se do pořádání Festivalu. Byl přesvědčen o tom, že úspěch Festivalu netkví jen v dokonalé prezentaci v rámci londýnských expozic, ale také vůbec v nadchnutí občanů pro pořádání takové akce a touhy stát se její součástí. Měla to být vzpruha pro národ, který v posledních letech zažíval léta strádání.⁸⁰ Více jak dva tisíce míst celé země se různými formami po Ismayově výzvě zapojilo do festivalových oslav. Během pěti měsíců konání festivalu se tak v různých částech země konaly koncerty, festivalové průvody, řemeslné výstavy a další druhy akcí, které navštívilo nespočet diváků.

V březnu 1949 vzniklo Festivalové ústředí, které pak společně s Ústřední kanceláří pro informace tvořilo organizační jádro celého festivalu a to Úřad *Festivalu of Britain* (*Festival of Britain Office*). Ten existoval jako samostatný útvar mezi dubnem 1949 a březnem 1953. Bylo to vládní oddělení s vlastním rozpočtem a rozhodovalo o valné většině výdajů. Vláda Severního Irska si vzala pod svou patronaci festivalové projekty, které měly být uspořádány na jeho území. Veškeré práce a služby jak na silnici tak železnici spojené s pořádáním festivalu byly financovány z rozpočtu Ministerstva dopravy. O rozdělení finančních grantů

⁷⁷ BANHAM, Mary - HILLIER, Bevis. *A Tonic to the Nation: The Festival of Britain 1951*. Londýn: Thames and Hudson, 1976. s. 28. ISBN 978-0500270790.

⁷⁸ RENNIE, Paul. *The Festival of Britain 1951*. Londýn: Antique Collectors' Club, 2007. s. 14-15. ISBN 978-1851495337.

⁷⁹ BANHAM, Mary - HILLIER, Bevis. *A Tonic to the Nation: The Festival of Britain 1951*. Londýn: Thames and Hudson, 1976. s. 29-30. ISBN 978-0500270790.

⁸⁰ RENNIE, Paul. *The Festival of Britain 1951*. Londýn: Antique Collectors' Club, 2007. s. 15. ISBN 978-1851495337.

poskytnutých k podpoře uměleckých či vědeckých expozic rozhodovaly rady jednotlivých odvětví. Jednalo se například o Radu průmyslového designu, Uměleckou radu, Britský filmový institut či Waleské národní muzeum. Po ukončení festivalu bylo hlavním úkolem úřadu postarat se o budovy a exponáty. Většina z exponátů byla rozprodána, ale část uměleckého a vědeckého materiálu byla nabídnuta muzeím a galeriím v Británii i zahraničí. Když došlo v roce 1953 ke zrušení úřadu, jeho záznamy převzalo Ministerstvo práce.⁸¹

Vláda původně vyčlenila dvanáct miliónů liber na rozpočet festivalu. V době, kdy se Velká Británie jen těžko vzpamatovávala z dopadů druhé světové války a poválečná obnova neprobíhala tak rychle, jak se původně očekávalo, vzbudil tento krok vlnu nevole. Kritikové vládě vyčítali, že peníze, které by se daly použít účelněji, vláda vynakládá na výstavu, o jejíž potřebnosti a prospěšnosti pro britskou veřejnost by se dalo přinejmenším pochybovat.

Morrisonovou univerzální odpovědí na tyto útoky, především na ty z řad konzervativců, byl důraz na realitu, že festival byl podpořen všemi stranami zasedajícími v Dolní sněmovně.⁸² V době, kdy zemi zasáhly šterlingové krize v několika po sobě jdoucích vlnách a veškeré veřejné výdaje se snižovaly na minimum, nedokázal však nikdo z organizátorů obhájit přehnaně vysoký festivalový rozpočet. Ten byl tak v říjnu 1949 snížen o celý jeden milion liber. Z původních dvanácti miliónů liber tak klesl na jedenáct miliónů, což zásadním způsobem ovlivnilo původní plány organizátorů festivalu.⁸³

V závěru roku 1950 a na počátku 1951 museli organizátoři bojovat s názory, že by měl být festival odložen či dokonce zrušen kvůli právě probíhající válce v Koreji.⁸⁴ Jedním z protiargumentů zastánců festivalu bylo tvrzení, že festival navštíví vysoký počet turistů, kteří do Velké Británie přivezou množství zahraniční měny, především amerických dolarů. Statistiky následně dokázali, že během roku 1951 navštívilo Velkou Británii o 14% více zahraničních turistů než o rok dříve. Přesto vysoká očekávání spojená s příjezdem mnoha amerických občanů se právě kvůli probíhající válce v Koreji nenaplnila.⁸⁵ Morrisonova obhajoba pořádání byla založena na tvrzení, že Festival by se měl konat už jen z důvodu

⁸¹ UK National Archives, *Records of the Festival of Britain Office- administrative/ biographical background*. [online]. Festival of Britain Office, Treasury, Festival Headquarters, 1948-1952. [cit. 22.6.2014]. Dostupné z: <http://discovery.nationalarchives.gov.uk/SearchUI/details?uri=C857>

⁸² RENNIE, Paul. *The Festival of Britain 1951*. Londýn: Antique Collectors' Club, 2007. s. 17. ISBN 978-1851495337.

⁸³ BANHAM, Mary - HILLIER, Bevis. *A Tonic to the Nation: The Festival of Britain 1951*. Londýn: Thames and Hudson, 1976. s. 31-32. ISBN 978-0500270790.

⁸⁴ *Ibid.*, s. 32.

⁸⁵ *Ibid.*, s. 32-33.

možného pozvednutí morálky a sebeúcty britského národa, která utrpěla po dvou světových válkách. Většina organizátorů a architektů festivalu byli mladí muži, kteří prošli během druhé světové války službou v ozbrojených složkách.⁸⁶ Tyto zkušenosti jim pomohli k úspěšně zvládnutému naplánování a realizování festivalu.

Během plánování a příprav se však organizátorům Festivalu nevyhnuli ani různé nepříjemnosti. James Gardner například vzpomínal na moment, kdy během příprav zjistili, že přes avizované spojení se Světovou výstavou z roku 1851, nemají nic, co by na ni během festivalu odkazovalo. Ani v rozpočtu nebyly vynaložené zdroje na takový druh výdajů. Ředitel festivalu Gerald Barry se však chopil iniciativy a zajistil sponzora, který zafinancoval vznik malé repliky Křišťálového paláce v *South Banku*, připomínající sté výročí Světové výstavy z devatenáctého století.⁸⁷

Ačkoliv kritici poukazovali, že labouristická vláda chtěla využít *Festival of Britain* k vlastní propagaci, jedinou expozicí připomínající vládní politiku a probíhající reformy však byl pouze Školní pavilon v *South Banku*. Herbert Morrison se totiž snažil, aby festival v žádném případě neměl politický či přímo provládní charakter, a proto veškeré zmínky, které by mohly vzbudit výrazné asociace s vládou či přímo s labouristickou stranou, byly organizátory rychle odstraněny.⁸⁸

3.2. Zahájení a konání festivalu

Dne 3. května 1951 proběhl slavnostní zahajovací ceremoniál. Zúčastnili se ho zástupci ze všech koutů země. Politici, diplomati, armádní velitelé, starostové, přední představitelé vědy a umění i obyčejní občané toho rána stáli na londýnských ulicích a čekali na zahájení festivalu, kterému předcházely tři roky plánování. Mnoho Britů si tuto událost nechtělo nechat uniknout. Národní charakter výstavy potvrdila účast britské královské rodiny.⁸⁹

Ve vstupu do katedrály Svatého Pavla stáli zástupci festivalu a církve a čekali na příjezd krále Jiřího VI. a královny Alžběty. Ještě před nimi však dorazil ministerský předseda Clement Attlee a také Winston Churchill, bývalý ministerský předseda a známý odpůrce

⁸⁶ Ibid., s. 14.

⁸⁷ Ibid., s. 12.

⁸⁸ RENNIE, Paul. *The Festival of Britain 1951*. Londýn: Antique Collectors' Club, 2007. s. 16-17. ISBN 978-1851495337.

⁸⁹ BANHAM, Mary - HILLIER, Bevis. *A Tonic to the Nation: The Festival of Britain 1951*. Londýn: Thames and Hudson, 1976. s. 27. ISBN 978-0500270790.

konání festivalu. Pak už shromážděný dav začal hlučet a oznamoval tím očekávaný královský příjezd. Král a královna vyšli po schodech ke vstupu do katedrály, kde je přivítal londýnský starosta. Pak už začal oficiální program zahájení *Festivalu of Britain*. Arcibiskupem Canturburským byla odsloužena slavnostní mše. Po jejím skončení na schodech katedrály Svatého Pavla prohlásil král Jiří VI. před shromážděním několika tisíců osob festival za zahájený. Ve své zahajovací řeči připomněl občanům, jaké obtížně a bolestivé časy zažila Velká Británie během dvou světových válek, a vyjádřil naději, že tyto těžké časy nezdolný britský národ již překonal a společnými silami vykročí směrem k obnově.⁹⁰

3.2.1. Festivalový znak

Pro *Festival of Britain* bylo zapotřebí vytvořit symbol, který by byl pro britský národ atraktivní a zároveň snadno identifikovatelný. Znak měl mít univerzální použití pro různé druhy festivalových výrobků a dokumentů. Použit měl být například na vstupenkách, odznáčcích, hlavičkovém papíře ale ve větším měřítku třeba i jako architektonický odznak umístěný na budovách sloužících jako pavilony festivalových výstav. Proto Umělecká rada a Rada pro průmyslový design vyhlásila soutěž. Soutěže se zúčastnili mnozí designéři, které Úřad festivalu vzal do užšího výběru. Mezi designéry byly uznávané osobnosti i zcela nové tváře. Mezi ty známější patřil například Milner Gray, Lynton Lamb či Reynolds Stone a z mladých a dosud neznámých designerů se soutěže účastnili mj. Robin Day, Abram Games a FHK Henrion.⁹¹

Ze soutěže vyšel vítězně návrh mladého nadějného designéra Abrama Gamese. Gamese se částečně prosadil už svou tvorbou pro válečný kabinet, předchůdce Ministerstva obrany, během druhé světové války. I přes úspěchy jeho plakátů použitých pro válečné účely se až díky vytvoření grafické podoby znaku pro *Festival of Britain* stal jedním z nejvýznamnějších grafických umělců své generace i celého dvacátého století.

Porota se shodla, že podoba jeho znaku perfektně splnila zadání. *Britannia*, která byla ženským ztělesněním britských ostrovů a jež byla nejčastěji zpodobňována s trojzubcem, štítem a helmicí, skvěle odkazovala na národní charakter výstavy. Její profil byl umístěn na jednom z vrcholů čtyřcípé hvězdy, jež symbolizovala kompas a zapojení celé země do

⁹⁰ British Pathé, *Special - The King Opens Festival*. 7. 5. 1951 [cit. 22. 6. 2014]. Dostupné z: <http://www.britishpathe.com/video/special-the-king-opens-festival/query/festival+of+britain>

⁹¹ RENNIE, Paul. *The Festival of Britain 1951*. Londýn: Antique Collectors' Club, 2007. s. 22. ISBN 978-1851495337.

pořádání festivalu. A nakonec dotvořen vlajkoslávou vyvedenou v britských národních barvách, jež ohraničovala datum 1951, odkazující na rok pořádání.⁹²

Znak díky svému jednoduchému, ale všeřikajícímu designu, slavil ohromný úspěch a mohl být snadno použit na všech možných propagačních materiálech.

3.2.2. Dějiště Festivalu

Do pořádání festivalu se zapojila různá města a místa napříč celým Spojeným královstvím, mj. šlo o Edinburgh, Glasgow, Belfast a Cardiff. Rada Festivalu avšak rozhodla, že hlavní expozice budou umístěny do londýnského *South Banku*. Výstavba budov pro expozice se avšak stala terčem kritiků festivalu. Množství stavebního materiálu v celém Spojeném království bylo nedostatečné a jeho dodávky při výstavbě nových budov po válečném bombardování byly často zbrzděovány kvůli probíhajícím finančním krizím. Materiál potřebný na výstavbu budov pro festival byl v celkovém množství téměř zanedbatelný. Přesto se kritici ptali, zda by nebylo vhodnější použít stavební materiály na výstavbu nových domů pro rodiny, které přišli během války o obydlí.⁹³ Kromě váznoucích dodávek importovaného i domácího materiálu, jako bylo uhlí či ocel, se musela země vyrovnat i s nedostatkem kvalifikované pracovní síly.⁹⁴

Lokace *South Banku* se zdála být optimální pro pořádání festivalu. *South Bank* se nachází na břehu Temže, což to je jeho výhodou oproti konkurenčním lokacím, např. *Whitehallu* a *Strandu*. Západní stranu *South Banku* ohraničuje *Countyhall* a *Westminster Bridge*, jižní stranu *Waterloo Bridge* a Hungerfordova železnice a na východním okraji sousedí *Waterloo Road*. Během druhé světové války se tato lokace stala cílem německého bombardování a po ukončení války nabízela dostatečné množství volného prostoru pro výstavbu budov potřebných pro umístění hlavních festivalových expozic. Další zřejmou výhodou je blízkost lokace k centru Londýna, z čehož vyplývala dobrá dopravní dostupnost. Navíc se nedaleko *South Banku* v té době nacházely doky, sklady a slumy, které byly výraznou výhodou oproti druhému břehu řeky, kde stály majestátní budovy významných institucí.⁹⁵

⁹² Viz příloha 3.

⁹³ BANHAM, Mary - HILLIER, Bevis. *A Tonic to the Nation: The Festival of Britain 1951*. Londýn: Thames and Hudson, 1976. s. 30. ISBN 978-0500270790.

⁹⁴ *Ibid.*, s. 30.

⁹⁵ RENNIE, Paul. *The Festival of Britain 1951*. Londýn: Antique Collectors' Club, 2007. s. 27. ISBN 978-1851495337.

Hugh Casson a skupina designerů pod jeho vedením, mezi něž patřili například James Holland či James Gardner, byla pověřena vytvořením celkového návrhu festivalu z pohledu architektury a designu.

Designerská skupina pod vedením Hugh Cassona plánovala z londýnského *South Banku* vytvořit ukázkový vzor poválečné rekonstrukce ve Velké Británii. Materiály použité k výstavbě i technologické postupy měly být inspirací pro další směřování britské moderní architektury. Casson měl zajistit, aby celkový vizuální dojem z výstavy působil jednotně. A i když ve svém úkolu dozajisté uspěl, bylo mu některými kritiky vyčítáno, že právě kvůli tomu bylo celkové vyznění designu festivalu málo pokrokové a inspirativní.⁹⁶ Pro Hugh Cassona, jako vedoucího pracovníka *Design Group*, byla spolupráce na *Festival of Britain* velkým úspěchem. Zařídila mu po jeho skončení manažerskou pozici v *Royal College of Art* a následně také v Královské akademii umění.

Skupina festivalových designerů našla výborné využití pro jeho umístění na břehu Temže a vybuodovala množství promenád, které měly spojovat veškeré southbankské expozice. Nápad na vznik promenády v centru Londýna byl v té době poněkud diskutabilní. Na jedné straně nabízel návštěvníkům možnost asociace s promenádami umístěnými ve městech na anglickém pobřeží, ale na té druhé si promenády získaly mnoho kritiků, protože Londýn byl tehdy silně zamořen špatným ovzduším. Politováníhodná kvalita ovzduší Londýna byla způsobena jeho rozsáhlou průmyslovou oblastí a vysokou hustotou dopravy.⁹⁷

Budoucí návštěvníci měli možnost se na festival dostat po jednom z mostů, které ohraničovaly *South Bank*. Designéři festivalu však ještě využili *Hungerford Bridge*, jenž leží mezi *Westminster Bridge* a *Waterloo Bridge*. Jednalo se o železniční most, na kterém byly vybudovány i lávky pro chodce a který návštěvníky přivedl přímo do centra festivalu. Jeho severní konec je přístupný z *Northumberland Avenue*. Využitím více variant přístupových cest se organizátorům během festivalu podařilo rozdělit masy návštěvníků mířících do *South Banku* do několika lépe ovladatelných proudů.⁹⁸

Casson a jeho kolegové při navrhování pavilonů pro festivalové expozice měli úlohu usnadněnou vědomím, že se jedná jen o provizorní budovy, s výjimkou *Festival Hall*, které

⁹⁶ Ibid., s. 18-19.

⁹⁷ Ibid., s. 20.

⁹⁸ Ibid., s. 21.

měly být po ukončení festivalu zdemolovány.⁹⁹ Pavilony byly vybudovány do dvou půlkruhů, které zvládnou rozdělit obrovské masy návštěvníků do dvou skupin. Jeden okruh expozic byl zaměřený na výstavy zabývající se Zemí a přírodním bohatstvím z ní pramenící. V druhém okruhu byly výstavy zaměřené na lidi, jejich život a volný čas. Kromě těchto dvou částí existovala i třetí oblast zahrnující *Dome of Discovery*, která připomínala úspěchy britských občanů při objevování a zkoumání naší planety i vesmíru.¹⁰⁰ Londýnský *South Bank*, centrum celého festivalu, navštívilo během jeho konání na osm a půl milionu platících návštěvníků.¹⁰¹

Ve volném prostoru mezi jednotlivými expozicemi festivalu vytvořili designéři relaxační zóny, které mohli návštěvníci využít k odpočinku. Po dobu konání festivalu se staly velmi populární, stejně jako festivalové zahrady v *Battersea*. V Jižním Kensingtonu byly umístěny expozice vědy, průmyslu, knih a byla zde i výstava upomínající na světovou výstavu z roku 1851. A v Poplaru zase pavilon architektury. Součástí festivalu v Londýně byla i výstava věnující se britskému filmovému umění.

Mimo Londýn vznikalo množství festivalových výstav po celém Spojeném království. O jejich konání se však nezapřičinila centrální vláda, ale místní samosprávy. Po celé zemi probíhali koncerty, průvody, byly zřizovány expozice řemesel a průmyslu a byly restaurovány historické budovy. Tyto a další projevy festivalu zažívaly významný úspěch a mezi obyvatelstvem se těšily velikému zájmu. Většinu z hlavních expozic umístěných mimo Londýn navštívilo okolo sta tisíc osob. Pro provincie to byla možnost jak překonat kulturní závislost na hlavním městě Spojeného království.

Hlavní výstavní budovou v *South Banku* byla Festivalová hala. Tato koncertní hala byla vybudována jako náhrada za *Queen's Hall*, která byla zničena během bombardování Londýna během druhé světové války.

Nachází se v blízkosti *Hungerford Bridge* a byla vybudována jako příspěvek festivalu od *London County Council*. Architektonický návrh byl vypracován v modernistickém stylu. Jeho autory byli architekti Leslie Martin, Peter Moro a Robert Matthew z architektonického oddělení Rady hrabství Londýn.

⁹⁹ ATKINSON, Harriet. „The Major Festival Exhibitions“. IN: *Festival of Britain: A Land and Its People*, Londýn: I.B.Tauris, 2012. ISBN 978-1848857926.

¹⁰⁰ Viz příloha 2.

¹⁰¹ RENNIE, Paul. *The Festival of Britain 1951*. Londýn: Antique Collectors' Club, 2007. s. 16. ISBN 978-1851495337.

V roce 1949 ministerský předseda Clement Attlee položil základní kámen na místě, kde původně stával pivovar, a o tři roky později, dne 3. května 1951, byla hala oficiálně otevřena. Oficiální otevření Festivalové haly proběhlo v rámci slavnostního zahájení festivalu, a to koncertem za účasti krále Jiřího VI. a královny Alžběty. Královská festivalová hala byla první velkou veřejnou budovou postavenou od zahájení druhé světové války. Byla symbolem obrody kulturního života v Londýně po letech strádání a snahy zajistit hlavně základní potřeby lidského života.

Moderní svěží koncept s několika úroňovým hledištem a zajímavě řešenými společenskými prostory si snadno našel příznivce a hala se tak brzy stala nejen vyhledávaným koncertním sálem, ale i místem společenského setkávání, a to nejen během pořádání festivalu.

Další pozoruhodnou stavbou byl *Skylon*. *Skylon* byl ikonickou vertikální konstrukcí a společně s nedaleko stojícím *Dome of Discovery* byl skvělou ukázkou moderní britské architektury. Ze *Skylonu* se nakonec stal jeden z nejvýraznějších symbolů festivalu. Architektonická plastika doutníkového tvaru byla umístěná na jižním břehu Temže způsobem, který na návštěvníky působil dojmem, že nemá žádné podpůrné prostředky zajišťující její uchycení.¹⁰²

Návrh konstrukce vytvořili Hidalgo Moya a Phillip Powell. *Skylon* byl tvořen ocelovou konstrukcí pokrytou hliníkovými žaluziemi jištěnou systémem ocelových lan a nosníků a během noci byla zevnitř osvětlována, čímž se stala výrazným bodem londýnského nočního panoramatu. Základna ležela ve výšce patnácti metrů a vrchol *Skylon* byl umístěn zhruba v devadesáti metrech. Stavba byla realizována společností *Painter Brothers of Hereford*.

Název *Skylon* byl vytvořen paní Fidlerovou, manželkou hlavního architekta společnosti *Crawley Development Corporation*. Spojoval v sobě slova *Sky* (nebe) a *Pylon* (stožár). Tato dvě slova stavbu perfektně vystihovala.¹⁰³

Největší budovou v *South Banku* byl *Dome of Discovery*. Pavilon byl umístěn v prostorách dnešních *Jubilee* zahrad v blízkosti *London Eye*. Tato „Kopule objevu“ měla tvar létajícího talíře a byla navržena Ralphem Tubbssem.¹⁰⁴ V tehdejší době byla největší budovou

¹⁰² Viz příloha 4.

¹⁰³ BANHAM, Mary - HILLIER, Bevis. *A Tonic to the Nation: The Festival of Britain 1951*. Londýn: Thames and Hudson, 1976. s. 168-169. ISBN 978-0500270790.

¹⁰⁴ Viz příloha 5.

svého druhu na světě a její výstavba znamenala obrovský technický úspěch. Společně se *Skylonem* se staly hlavními vizuálními symboly festivalu.¹⁰⁵

Expozice umístěné v *Dome of Discovery* představovaly výsledky britského vědeckého bádání. Výstava byla rozdělena do jednotlivých sekcí, kterými byly Zeměkoule, póly, moře, obloha, meziplanetární prostor, živý svět a fyzikální svět.

Jednou z nejstarších zachovalých budov na území *South Banku* byla *Shot Tower*, věž postavená v roce 1826. Původně sloužila k výrobě olověných broků. Přežila bombardování během druhé světové války a po jejím skončení se rozhodovalo jak s budovou naložit v rámci celkové rekonstrukce oblasti.

Hugh Casson rozhodl pro její rekonstrukci, a to i přes názory, že by měla být věž stržena společně s dalšími budovami, které měly ustoupit výstavbě festivalu. Rekonstrukci provedla firma *Messrs Chance Brothers* ze Smethwicku. Zapojení této firmy mělo spojitost se Světovou výstavou z roku 1851, neboť stejná firma dodala skleněné tabule pro Křišťálový palác. Během festivalu byla využívána jako radiomaják. Stála vedle Královské festivalové haly.

Po skončení festivalu čekala věž demolice a na jejím místě byla vystavěna *Queen Elizabeth Hall*, koncertní sál otevřený v roce 1967.

Zbýlý prostor *South Banku* byl rozdělen na dva okruhy. Ten nazvaný „Země“ nabízel expozice zaměřené na přírodu, její bohatství a způsoby jejího využívání. Do tohoto okruhu náležely výstavy: Britská země, Přírodní scenérie, Venkov, Minerály z ostrova, Energie a výroba, Doprava a Moře a lodě.

Výstavní okruh „Lidé“ zahrnoval expozice nazvané: Lidé Británie, Lev a Jednorožec, Domy a zahrady, Nové školství, Zdraví, Sport a Pobřeží. Tyto výstavy ukazovaly všechny různé aspekty života britských občanů a způsoby jeho trávení.

Výstava Lev a jednorožec nabízela exponáty, které měli ukázat vlastnosti a kvality definující britský národ. Název nebyl vybrán nahodile a odkazoval na kontrastní stránky charakteru britského národa. Lev je typickým symbolem Anglie a jednorožec naopak

¹⁰⁵ BANHAM, Mary - HILLIER, Bevis. *A Tonic to the Nation: The Festival of Britain 1951*. Londýn: Thames and Hudson, 1976. s. 161. ISBN 978-0500270790.

tradičním znakem Skotska. Název též odkazoval na stejně pojmenovanou esej George Orwella, vydanou během druhé světové války. Orwell v ní vyslovuje názor, že pokud chce Británie porazit Hitlera, bude potřeba se oprostít od starých elitářských struktur, které během války selhaly. Vyzývá v ní k politické revoluci a sociální transformaci Spojeného království. V této eseji lev vyjadřoval odvahu a statečnost britského národa a jednorozec naopak odkazoval na politickou svobodu a sociální toleranci britských občanů.¹⁰⁶

Pavilon byl navržen R. D. Russelem a R. Gooddenem. Vysvětlivky k exponátům vytvořil spisovatel Laurie Lee. Typografové J. Lewis a J. Brinkley pro tuto expozice vytvořili unikátní typografii.

Celá výstava byla koncipována jako protiklad k okolním expozicím, které byly racionálně zaměřené a vystavovaly vědecké a technické exponáty. Idea výstavy byla vytvořena z myšlenky, že anglický jazyk má silnou spojitost s výstředností a vynalézavostí britského národa. Měla ukázat i jiné aspekty historie než jen běžné příběhy moci a peněz. Výstava ukazovala alternativní vývoj britského charakteru skrze exponáty z venkovského života a ukázek z lidové tvorby.

Expozici v *South Banku* doplňovala výstava lidového umění v galerii v londýnském *Whitechapelu*. Výstavu zorganizovala Barbara Jones, nadaná malířka akvarelů, jež pracovala pro londýnský měsíční magazín *Architectural Review*, a její název *Černé oči a limonády* odkazoval na verš z básně od irského básníka Thomase Moora. Expozice měla ukázat historický a sociální kontext, který inspiroval moderní britské umělce v jejich surrealistických a neoromantických tendencích.¹⁰⁷

Kromě vzdělávacích výstav byly v severní části parku v *Battersea* vybudovány rovněž festivalové zahrady, známé jako *Battersea Pleasure Gardens*.¹⁰⁸ Zahrady měly sloužit k odpočinku a relaxaci návštěvníků a těšily se skutečně veliké oblibě. Samotné zahrady během

¹⁰⁶ ORWELL, George. „Lev a jednorozec: socialismus a génius“. Anglie. In: *Uvnitř velryby a jiné eseje*. Brno: 1997.

¹⁰⁷ RENNIE, Paul. *The Festival of Britain 1951*. Londýn: Antique Collectors' Club, 2007. s. 34-35. ISBN 978-1851495337.

¹⁰⁸ Viz příloha 1.

festivalu navštívilo téměř totožný počet osob jako výstavy umístěné v *South Banku*. Celková návštěvnost zahrad přesáhla 8 miliónů osob.¹⁰⁹

Předpokládalo se, že návštěvníci, kteří navštívili *South Bank*, si budou přát navštívit i zahrady v *Battersea*. Pro jejich pohodlí a také v rámci zaručení vyšší návštěvnosti zajistili organizátoři festivalu speciální lodě převážející návštěvníky proti proudu řeky z *Watterloo* do *Chelsea*.

Většinu budov a pavilonů pro festivalové zahrady navrhnul architekt John Piper. Zahrady byly rozděleny do několika zón a na třiceti sedmi akrech nabízely mnoho různých možností pro využití volného času. Součástí zahrad byla promenáda, několik restaurací, fontány a pavilony, ve kterých se během festivalu konala představení a které také poskytovaly návštěvníkům možnost ukrytí před nepříznivým počasím. Na rozdíl od výstav v *South Banku*, které byly zaměřeny na ukázky všeho britského, zahrady byly koncipovány více výstředně a exoticky. Důkazem je například japonská pagoda postavená v parku.¹¹⁰

Dvěma z hlavních atrakcí v *Battersea* byly *Guinness Clock* navržené Lewitem Himem a na jižní straně zahrad postavená miniaturní železnice navržená Rowlandem Emettem a nazvaná *The Far Tottering and Oyster Creek Railway*.¹¹¹

V části byl vybudován zábavní park, jehož provoz pokračoval pod názvem *Battersea Fun Fair* i po skončení festivalu. Zavřen byl až v sedmdesátých letech. V zahradách byl vystavěn amfiteátr. V něm byly během festivalu pořádány koncerty. Po skončení festivalu byl do roku 1953 využíván k cirkusovým představením, než vláda konzervativců nařídila jeho demolici.

Stejně jako expozice v *South Banku* i mnoho budov v *Battersea Pleasure Gardens* bylo uzavřeno konzervativní vládou Winstona Churchilla, který považoval *Festival of Britain* za obrovské plýtvání veřejnými prostředky.

Dalším důležitým aspektem festivalu byly putovní výstavy. Zajímavou atrakcí pro návštěvníky byla letadlová loď *Campania*, která se stala plovoucí expozicí festivalu. James Holland, jeden z designerů festivalu, a Bernard Sendall, náměstek ředitele festivalu, byli

¹⁰⁹ *How Much Did The Festival Of Britain Cost And What Were The Opening Times*. [online]. 21. 12. 2006 [cit. 22. 6. 2014]. Dostupné z: <http://www.packer34.freeseve.co.uk/howmuch.htm>

¹¹⁰ RENNIE, Paul. *The Festival of Britain 1951*. Londýn: Antique Collectors' Club, 2007. s. 38-39. ISBN 978-1851495337.

¹¹¹ Viz příloha 2.

během plánování festivalu pozvání na schůzku s tajemníkem námořnictva. Při tomto setkání jim bylo sděleno, že festivalu bude od britské admirality zapůjčena letadlová loď *Campania* pro přetvoření na putovní expozici. Organizátorům tím odpadlo obtížné shánění lodi vhodné pro tento účel. Holland po příjezdu do Garelochu, kde byla loď ukotvena, zjistil, že přeměna na výstavní loď nebude jednoduchá, a to vzhledem k jejímu aktuálnímu stavu. Po úpravách však nakonec nastoupila na svou úspěšnou okružní plavbu po přístavních městech Velké Británie. Navštívila Southampton, Dundee, Newcastle, Hull, Plymouth, Bristol, Cardiff, Belfast, Birkenhead a Glasgow. Ve všech městech na své trase přitahovala velkou pozornost a celková návštěvnost plovoucí expozice činila nakonec téměř devět set tisíc návštěvníků.¹¹²

Campania však byla pouze jednou ze dvou putovních výstav. Tou druhou byla *Land Travelling Exhibition*, jež na své trase navštívila města Birmingham, Leeds, Manchester a Nottingham. Podle oficiální příručky festivalu byla tato putovní výstava rozdělena do šesti oddílů představující příběh průmyslového designu a výrobních procesů ve všech aspektech lidské činnosti. První oddíl byl věnován materiálům a dovednostem, které ukazovaly rozvoj schopností člověka při práci s materiály v průběhu věků. Další oddíl se zabýval objevem a designem, ve kterém byly představeny britské řemeslné výroby a vědecké poznatky důležité pro vývoj nových technologií použitých ve výrobě. V oddíle Lidé doma bylo představeno, jak vytvořit moderní a útulný britský domov s pomocí nových materiálů a stavebních postupů. Součástí této expozice byla i ukázka domu budoucnosti. Část výstavy pojmenované Lidé ve hře ukazovala oblečení a vybavení určené pro sport, kempování a jiné volnočasové aktivity. Oddělení věnující se cestování představila nejen příběh britského cestování po železnici od jejího vzniku až do tehdejší současnosti, ale i lodní dopravy. Poslední oddíl nazvaný Lidé v práci ukázal vznik a vývoj plynové turbíny, vynálezu sira Franka Whitea, jako ukázkový symbol dovedností britských techniků a usilovného vědeckého výzkumu, který vede k neustálému pokroku na poli průmyslové výroby. Tuto výstavu během svého putování po hlavních průmyslových městech země navštívilo přes 482 tisíc lidí.¹¹³

Kromě Londýna se konaly doprovodné akce po celé zemi. Místní samosprávy a lidé se nadšeně zapojovali do festivalu a všeho, co s ním jakýmkoliv způsobem bylo spojováno. Návštěvnost lokálních akcí byla velmi vysoká. Lidé, kteří nemohli navštívit samotný Londýn, uvítali možnost kulturního vyžití během léta 1951 i mimo hlavní město Spojeného království.

¹¹² *How Much Did The Festival Of Britain Cost And What Were The Opening Times.* [online]. 21. 12. 2006 [cit. 22. 6. 2014]. Dostupné z: <http://www.packer34.freemove.co.uk/howmuch.htm>

¹¹³ *Ibid.*

Mezi ty nejúspěšnější patřila výstava průmyslové síly, která se pořádala v *Kelvin Hall* ve skotském Glasgow. Výstava měla ukázat britský příspěvek k vývoji těžkého strojírenství. Expozice se nezaměřovala jen na ukázky strojů, ale vyprávěla i příběhy lidí, kteří je vyráběli a používali.

Výstava byla zorganizována za spolupráce Skotské komise, v čele s Thomasem Johnstonem, která byla součástí Rady festivalu, a Radou pro vědu a techniku pod vedením Sira Alana Barlowa. Hlavním architektem této výstavy se stal Basil Spence. Celkovou organizaci měl na starosti Alastair Borthwick.

Výstava byla rozdělena do několika expozičních sál, které se věnovaly energii, uhlí, oceli, energii pro průmysl a elektřině. Dále se na výstavě nacházely sály zaměřené na vodní elektrárny, inženýrské stavitelství či výstavbě lodí a železnic. Poslední z sál, pojmenovaná Sál budoucnosti, byla věnována atomové energii. Výstavu v Glasgow během konání festivalu navštívilo více než 280 tisíc lidí.¹¹⁴

Další součástí festivalu byla výstava v Belfastu v Severním Irsku pojmenovaná Ulsterská farma a továrna. Tato výstava měla ukázat řemeslné dovednosti a produktivní schopnosti severoirského průmyslu a zemědělství. Komise, pod vedením Sira Rolanda Nugeta, pověřila koordinací celé výstavy hlavního designera Willyho de Majoa.

Hlavní expoziční výstava byla umístěna do budovy nové továrny v průmyslové zóně. Uvnitř továrny byly exponáty z nových i typických průmyslových odvětví Severní Irsko jako například textilní průmysl. Ze zemědělství se jednalo především o ukázky z mlékařství, drůběžnictví, zpracování potravin a podobně. V areálu byla také vybudovaná modelová farma budoucnosti a umně provedená rekonstrukce farmy z roku 1851.

3.2.4. Architektura a umění na festivalu

Designérům a architektům se v *South Banku* podařilo vytvořit stylisticky konzistentní imaginární město. Modernistický styl architektury pavilonů¹¹⁵ byl následně využíván pro výstavbu veřejných budov, jako byly například školy či nemocnice. Tento styl byl velmi účelový, funkcionalistický a vhodný pro masy. Mohl nahradit viktoriánskou a edwardovskou výstavbu na předměstích britských měst, která se většinou zastavila v

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ Kořeny tohoto stylu vidí odborníci v pracích Bauhausu a Miese van Roheho.

devatenáctém století. Styl festivalu ukazoval, jak by mělo vypadat moderní britské město s náměstími, komunitními centry, kancelářskými budovami a zástavbou obecních bytů i malých domků. Tento styl skvěle vystihoval myšlenky rodícího se poválečného sociálního státu.

Umění, ať již sochařství či malířství, dostalo na festivalu dostatečný prostor, a to ve formě expozic věnovaných umění Spojeného království nebo ve formě samostatně umístěných děl ve volných exteriérech mezi jednotlivými pavilony. Mezi pavilony bylo takto vystaveno velké množství velkoformátových soch s různými náměty. Ve Velké Británii, kde většina soch vystavených ve veřejných prostorech, například na náměstích a v parcích, obvykle zobrazovala krále, královny či generály, představovalo rozmístění abstraktních soch velký průlom.

Barvami festivalu byla červená, modrá a bílá. Tyto národní barvy Velké Británie byly použité téměř na všem, co jakýmkoliv způsobem souviselo s festivalem. Barvy měly v návštěvnických povzbuzovat veselou náladu, která měla prolínat celým obdobím konání festivalu. Gerald Barry již při plánování počítal s tím, že jasné a svěží barvy mohou šokovat národ halící se do jednotvárné a monotónní šedé barvy. I přes to neváhal tyto barvy propagovat na všech frontách. Jednou ve vysílání například prohlásil: „Potřebovali jsme barvy, abychom to rozezpívali.“¹¹⁶ Práce Geralda Barryho na propagaci festivalu je naprosto neocenitelná. Především díky němu bylo uspořádání festivalu vnímáno ze strany obyvatelstva pozitivně i přes kritiku ze strany opozičních novin.¹¹⁷

Architekt Jack Godfrey-Gilbert, náměstek Johna Radcliffa pro výstavu architektury a také tvůrce urbanistického a stavebního výzkumu v Poplaru, k architektuře použité na festivalu píše: "Kopule objevu a *Skylon* symbolizovali nový způsob myšlení, nové myšlenky, nový svět. Vyšší standardy designu ve všem. Narodil se nový architektonický jazyk."¹¹⁸

Avšak odlišný názor na věc měl hlavní architekt Ralph Tubbs, který vytvořil mj. *Dome of Discovery. Festival of Britain* považoval za vyvrcholení snah architektonické skupiny MARS (*Modern Architectural Research Group*), založené ve třicátých letech, o prosazení nových architektonických konceptů, převzatých především z kontinentální Evropy, které by se

¹¹⁶ BANHAM, Mary - HILLIER, Bevis. *A Tonic to the Nation: The Festival of Britain 1951*. Londýn: Thames and Hudson, 1976. s. 15-16. ISBN 978-0500270790.

¹¹⁷ RENNIE, Paul. *The Festival of Britain 1951*. Londýn: Antique Collectors' Club, 2007. s. 14. ISBN 978-1851495337.

¹¹⁸ BANHAM, Mary - HILLIER, Bevis. *A Tonic to the Nation: The Festival of Britain 1951*. Londýn: Thames and Hudson, 1976. s. 10. ISBN 978-0500270790.

využily na přestavbu poválečného Londýna.¹¹⁹ Konkrétní koncepty skupiny MARS na přestavbu Londýna byly publikovány v časopisu *Architectural Review* v roce 1942. Na této Tubbsově interpretaci souhlasilo mnoho z festivalových architektů a organizátorů. Sir Misha Black, jeden z hlavních koordinátorů a architektů festivalu, to potvrdil svým vyjádřením, že v *South Banku* nebylo použito v podstatě nic, co by se ještě neobjevilo v architektonických časopisech z předešlých let, a že skutečně inovativních návrhů na přestavbu hlavního města Británie bylo k nalezení pouze skromné množství.¹²⁰ Ředitel architektonické sekce festivalu Hugh Casson s ním souhlasil slovy: „Nebylo zde nic skutečně revolučního v budovách ani v rozmístění.“¹²¹ Velmi podobně reagovali i John Radcliff a mnozí další činovníci. James Holland tvrdil, že počátky festivalového stylu leží v hnutích a tendencích předválečných let.¹²²

Styl typický pro *South Bank* a *Festival of Britain* byl následně použit Howardem V. Lobbem pro výstavbu Britského pavilonu na Expu 1958 pořádaném v belgickém Bruselu, kde zazářilo tehdejší socialistické Československo. Britský pavilon se naopak dočkal kritiky od většiny tehdejších britských architektů. Především z důvodů, že na akci, kde mají země ukázat to nejlepší a nejnovější, čeho bylo v jejich zemi dosaženo, se Velká Británie prezentovala něčím, co svůj vrchol zažilo již na začátku tohoto desetiletí.¹²³

3.3. Ukončení festivalu a jeho dozvuky

V současnosti, kdy již více než 60 let uplynulo od konání *Festival of Britain*, je těžké ocenit rozsah národní euforie, kterou ve své době festival probudil v obyvatelích Velké Británie. Festival slavil mezi obyvatelstvem ohromný úspěch, což potvrzovala návštěvnost festivalu a akcí s ním spojených ve všech částech Spojeného království.

Přesto očekávání, které do něj bylo vkládáno v roce 1947, nakonec nedokázal naplnit. Festival měl být prezentován jako dokonalá ukázka růstu a rozkvětu, který měla Velká Británie zažít v letech mezi schválením festivalu a jeho konáním¹²⁴, tedy v období labouristické vlády a jejích sociálních reforem. Avšak v roce 1951 na tom nebyla britská ekonomika o mnoho lépe než před čtyřmi lety a celkové postavení Spojeného království na

¹¹⁹ Ibid., s. 10.

¹²⁰ Ibid., s. 11.

¹²¹ Ibid., s. 11.

¹²² Ibid., s. 11.

¹²³ BANHAM, Mary - HILLIER, Bevis. *A Tonic to the Nation: The Festival of Britain 1951*. Londýn: Thames and Hudson, 1976. s. 195-196. ISBN 978-0500270790.

¹²⁴ Ibid., s. 26.

světové scéně se také spíše zhoršovalo než naopak. A tak festival, který byl zpočátku prezentován jako „vzpruha národa“, byl v době konání svým způsobem přežitkem.

Nicméně i přes nenaplněná očekávání si festival získal úspěch a popularitu u britské veřejnosti. Festival poskytl iluzi o úspěšné poválečné obnově Británie, které mnozí Britové chtěli věřit, i když realita byla zcela jinde. HDP stagnovalo¹²⁵, nezaměstnanost se snižovala jen velmi mírně¹²⁶ a inflace rostla¹²⁷.

Stejně jako všechny velké slavnosti a festivaly v minulosti, ani *Festival of Britain* nic velkého v historii nezměnil, ale alespoň na krátký okamžik dodal britskému národu pocit naděje. *South Bank*, prezentující bohatství a úspěch poválečné obnovy, se tak stal milosrdnou lží, která zakrývala pravý stav věcí. Toto však bylo něco, co tehdejší obyvatelé Velké Británie nutně potřebovali slyšet a vidět. Dalo by se to nazvat ubezpečením, že situace přeci není až tak špatná, a nadějí, že budoucnost bude lepší než současnost. Arcibiskup Canterburský Geoffrey Francis Fisher při slavnostním zakončení v říjnu 1951 zhodnotil festival jako „věc dobrou pro nás všechny a opravdovou rodinnou oslavou“.¹²⁸

Michael Frayn ve své eseji *The Age of Austerity* představuje rozdělení britské společnosti v období okolo konání *Festivalu of Britain*. Ve své práci proti sobě staví třídní zájmy dvou skupin, které nazývá masožravci a býložravci. Býložravci byli ti, kteří měli na svědomí pořádání festivalu, a masožravci ti, kteří se po jeho skončení dostali k vládě a ze své nově nabyté vládní pozice odsoudili festival jako poslední velkou akci býložravců a jako zbytečné mrhání peněz. Celá esej v sobě nese myšlenky sociálního darwinismu, kde ten silnější nakonec vždy zvítězí nad tím slabším. Freyn považuje za býložravce radikální střední třídu, jejíž členové byli většinou čtenáři *Observeru*, *News Chronicle* či *Guardianu* a posluchači BBC. Masožravci byli tvořeni překvapivou aliancí, kterou tvořili z naprosté většiny členové vyšší třídy a vyšších střední třídy volící konzervativce a z menší části také skupina

¹²⁵ HILLS, Sally - THOMAS, Ryland - DIMSDALE, Nicholas. *The UK recession in context — what do three centuries of data tell us?: Data Annex*. [online]. Bank of England. 2010 Q4 Quarterly Bulletin [cit. 22.6.2014]. Dostupné z: www.bankofengland.co.uk

¹²⁶ DENMAN, James - McDONALD, Paul. *Unemployment statistics from 1881 to the present day*. [online]. Labour Market Statistics Group, Central Statistical Office. Leden 1996. [cit. 22.6.2014]. Dostupné z: www.ons.gov.uk

¹²⁷ O'DONOGHUE, Jim - McDONELL, Carol - PLACEK, Martin. *Consumer price inflation 1947-2004*. [online]. Office for National Statistics, leden 2006 [cit. 22. 6. 2014]. Dostupné z: www.ons.gov.uk

¹²⁸ BANHAM, Mary - HILLIER, Bevis. *A Tonic to the Nation: The Festival of Britain 1951*. Londýn: Thames and Hudson, 1976. s. 26. ISBN 978-0500270790.

puritánských levicových voličů, která festival z různých důvodů odmítala.¹²⁹ Jedním z čelních představitelů masožravců byl Winston Churchill, který vytrvale útočil na činnost labouristické vlády a na samotnou existenci *Festival of Britain* i přes to, že byl festival avizován jako nepolitický.¹³⁰

Profesor Banham v roce 1964 esej *A Tonic to the Nation* k dvacátému pátému výročí festivalu. V ní popisuje styl festivalu jako zastaralý a provinční.¹³¹ Zároveň, ale také podtrhl dva důležité aspekty festivalu, které jsou důležité pro pochopení jeho úspěchu a kritiky vůči němu. Těmito aspekty byl způsob financování festivalu z veřejných zdrojů a také uvědomění si, v jaké ekonomické situaci se nacházela poválečná Británie.¹³²

Přes veškeré těžkosti, které museli organizátoři a podporovatelé festivalu překonat, zaznamenal *Festival of Britain* mezi obyvateli Velké Británie obrovský úspěch. Nepřinesl nic nového a odkazoval spíše jen na staré tradice.¹³³ Obyvatelstvu, vyčerpanému druhou světovou válkou a nepřiliš rychlou a úspěšnou poválečnou obnovou, však poskytl tolik potřebné povzbuzení a odreagování.

O tom, že i festival našel místo v britské historii svědčí i fakt, že v roce 1976 byla ve *Victoria and Albert Museum* uspořádaná výstava k 25. výročí jeho konání. Jednou z jejich kurátorek se stala Mary Banhamová, editorka jedné z významných publikací o festivalu a manželka profesora Banhama.¹³⁴

¹²⁹ BANHAM, Mary - HILLIER, Bevis. *A Tonic to the Nation: The Festival of Britain 1951*. Londýn: Thames and Hudson, 1976. s. 28-29. ISBN 978-0500270790.

¹³⁰ Ibid., s. 29-30.

¹³¹ RENNIE, Paul. *The Festival of Britain 1951*. Londýn: Antique Collectors' Club, 2007. s. 71-72. ISBN 978-1851495337.

¹³² BANHAM, Mary - HILLIER, Bevis. *A Tonic to the Nation: The Festival of Britain 1951*. Londýn: Thames and Hudson, 1976. s. 30. ISBN 978-0500270790.

¹³³ ZVÁNOVEC, Vít. *Vznik, vývoj a krise welfare state ve Spojeném království (1945-1979)*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 1998. s. 45-46.

¹³⁴ BANHAM, Mary. „Foreword“. IN: *Festival of Britain: A Land and Its People*, Atkinson, Harriet. Londýn: I.B.Tauris, 2012. ISBN 978-1848857926.

Závěr

Festival of Britain se konal od května do září roku 1951. Tuto velkolepou akci uspořádala tehdejší labouristická vláda v čele s ministerským předsedou Clementem Attleem. Oficiální záminkou pro uspořádání festivalu bylo stoleté výročí veleúspěšné londýnské Světové výstavy z roku 1851.

Účelem této bakalářské práce bylo zodpovědět několik klíčových otázek. Jednou z nich bylo, jaké byly skutečné důvody, které přinutily tehdejší labouristickou vládu rozhodnout uspořádat *Festival of Britain*, a to v době, která nebyla především z ekonomických důvodů ideální pro uspořádání tak nákladné a velkolepé akce. K zodpovězení této otázky byla využita metodologie historické analýzy.

Prvním krokem metodologického postupu bylo zanalyzovat a detailně popsat stav Spojeného království a rozpoložení jeho obyvatel v období mezi lety 1945 a 1951. V první kapitole se bakalářská práce zabývala postavením Londýna v rámci mezinárodního systému na počátku studené války. Spojené království sice patřilo mezi vítězné velmoci, ale celkový britský vliv na světové dění zaznamenal zásadní oslabení, a to zejména na úkor dvou tehdejších velmocí – Spojených států a Sovětského svazu. Tento úpadek moci britského impéria měl zásadní vliv na sebedůvěru a hrdost britského národa.

Ve druhé části bakalářská práce analyzovala vnitřní politický vývoj Velké Británie v poválečném období. Toto období bylo charakteristické především poválečnou rekonstrukcí a sociálními reformami labouristické vlády. Ačkoliv obnova britských měst a běžného života obyvatel Spojeného království postupovala tím nejrychlejším možným tempem, dědictví druhé světové války bylo znatelné i mnoho let po ukončení bojů. Lze tedy konstatovat, že i vnitrostátní vývoj ve Velké Británii měl silný negativní psychologický dopad na tehdejší společnost.

Ve zkratce, britští občané v období mezi lety 1945 a 1951 zažívali nelehké období. Spojené království nyní bylo pouze mocností druhé kategorie a hrůzy druhé světové války zanechaly svůj šrám na infrastruktuře britských měst na roky dopředu. To byl samozřejmě problém, jelikož špatná nálada napříč populací se může snadno transformovat v protesty, demonstrace a upadající volební preference. Z toho vyplývá, že právě špatná nálada mohla být zásadním motivačním prvkem kabinetu Clementa Attleeho uspořádat *Festival of Britain*,

kteřý měl sloužit k odreagování se od každodenních strastí života v tehdejší Spojeném království.

Třetí kapitola práce se zabývala samotným festivalem. Bylo zapotřebí detailně zanalyzovat mnoho aspektů výstavy, aby bylo možné zodpovědět na další dvě klíčové otázky této studie. Zaprvé, byl *Festival of Britain* událostí, která začínala novou éru, anebo která ukončovala tu starou. Zadruhé, jaké měl festival dopady na Velkou Británii po roce 1951.

Vážnější diskuse o možnosti pořádání festivalu v roce 1951 započaly již v době, kdy ještě probíhala druhá světová válka. Velká Británie čerstvě ubránila své území před německým letectvem a společně se Spojenými státy zahájila protiofenzívu proti nacistickému Německu na západní polokouli a proti Japonsku na té východní. Britský lid sice ve vzduchu mohl pocítit naději a šanci na vítězství, ale byl vyčerpaný psychicky i ekonomicky. Pořádání festivalu v této době bylo snadno smeteno ze stolu. Ve chvíli, kdy tuto myšlenku znovu nadnesl Gerald Barry, již bylo po válce a Velká Británie se pod vedením labouristů začala snažit o efektivní poválečnou obnovu. Ta však v prvních poválečných letech probíhala mnohem pomaleji, než všichni doufali. Labouristická strana, která zvítězila v prvních poválečných volbách, se soustředila na vybudování sociálního státu. Tento transformační proces byl založený na řadě reforem inspirovaných zprávou Williama Beveridge. Tyto snahy byly komplikovány nedostatkem téměř všeho, tj. od peněz a stavebních materiálů, až po pracovní sílu. Nesnadné bylo též nahradit přetrvávající lístkový přidělový systém klasickými tržními mechanismy. I přes všechny tyto potíže se nakonec podařilo labouristům schválit mnoho klíčových zákonů a prosadit je i do praxe.

K problémům doma se po válce přidala i starost o budoucí status britských kolonií. Hlavním problémem byly zejména rostoucí nacionalistické tendence národů pod britskou správou. Proces dekolonizace uspíšila i Organizace spojených národů, která ve své Chartě stanovila princip sebeurčení a rovnoprávnosti národů. Většina kolonií byla opuštěna po vzájemné dohodě, docílené mírovým a kompromisním řešením. Větší počet kolonií se taktéž hned začlenil do Britského společenství národů, známého též jako *Commonwealth*. Velká Británie tak sice ztratila pozici světové koloniální velmoci a britské impérium formálně zaniklo, ale přesto si Londýn zachoval významný vliv ve svých bývalých koloniích.

V tomto politickém, ekonomickém a sociálním ovzduší rozhodla labouristická vláda Clementa Attleeho společně s dalšími stranami o uspořádání akce s názvem *Festival of Britain*.

Je velmi těžké najít jednoznačnou odpověď na výše specifikované otázky. Byl *Festival of Britain* událostí, která začínala novou érou, či která ukončovala tu starou? *Festival of Britain* měl britskému publiku a světu představit, jak Spojené království přispělo ke světovým dějinám - uplynulým, současným i budoucím - na poli umění, vědy a průmyslu. Avšak festival nakonec zůstal někde na půl cesty. Festival sice ukazoval, jak by mohla vypadat budoucnost Velké Británie, ale využíval k tomu většinou pouze poznatky z minulosti a takřka postrádal jakoukoliv inovaci.

Otázku, jaký vliv měl festival na život ve Velké Británii po roce 1951, bude snad nejlépe zodpovězeno následujícími trefnými komentáři lidí, kteří tuto pompézní výstavu navštívili a kteří během následujících let bydleli na území Británie. Například ředitel *Victoria and Albert Museum* Roy Strong, který měl na starosti výstavu k dvacátému pátému výročí festivalu, řekl: „*Festival of the Britain* byl poslední velkou stylistickou akcí této země, mající odezvu až do současnosti.“¹³⁵ Barbara Jones, jedna z designerek festivalu, se k reálným dopadům festivalu vyjádřila slovy: „Festival měl skutečný a trvalý vliv na soukromý život ve Velké Británii. Oblečení, ulice, domy a tisíce věcí každodenního používání se postupně od té doby staly jasnější a světlejší a tato změna může být zpětně vystopována až k festivalu.“¹³⁶ Brian Aldiss, autor science fiction literatury, zase považoval *Festival of Britain* za „památník budoucnosti“ a jeho přínos viděl v možnosti využití architektonického stylu použitého během festivalu k přestavbě britských měst. Podle něj mohly nové budovy v modernistickém stylu pomoci tomu, aby se britská města, která byla v roce 1951 stále plná pochmurných staveb a uliček z viktoriánské éry, stala lepším místem pro život.¹³⁷

Mnoho lidí však zastávalo naprosto odlišný názor. Mezi nimi byla i June Bottomley, která pracovala na festivalu ve svých devatenácti letech. Bottomley k festivalu napsala: „I když ti, kteří podporovali festival a pracovali na něm, byli většinou optimističtí a reagovali na jeho požadavky, nevzpomínám si, že by měl velký dopad na předměstí, nebo že by nálada celého národa byla obzvláště slavnostní. (...) Nikdy bych neřekla, že festival po sobě zanechal

¹³⁵ BANHAM, Mary, HILLIER, Bevis, *A Tonic to the Nation: The Festival of Britain 1951*, Londýn: Thames and Hudson 1976, s. 10. ISBN 978-0500270790.

¹³⁶ Ibid., s. 10.

¹³⁷ Ibid., s. 12.

hluboký dojem.¹³⁸ Někteří z návštěvníků, jako byl třeba W. Y. Carman, byli zase zklamáni, že festival nenabídl více stylistických vodítek ke Světové výstavě z roku 1851.¹³⁹

Novinářka Marghanita Laski publikovala 6. července 1952 v *Observeru* článek nazvaný „*Your Remember the Festival?*“, ve kterém napsala: „Minulý rok v tomto čase, kdy se náš festival do jisté míry předváděl se svou veselostí, už jsme věděli, že jsme na stupnici pokroku naprosto vzdálení od jeho vrcholu, kterého jsme mohli dosáhnout.“¹⁴⁰ Organizátoři a architekti festivalu s ní z větší části souhlasili. Například James Holland prohlásil: „Věřím, že festival shrnuje jednu epochu. Je to spíše konec než začátek, přestože následující roky těžko vytvářeli nějaké nové rozpoznatelné idiomy.“¹⁴¹

Festival of Britain, pořádaný v roce 1951, symbolizoval ukončení éry minimálně v jednom aspektu. Byl poslední velkou kulturní akcí, při které se o naprostou většinu informací směřující k obyvatelstvu postaraly noviny a rádio. Filmových záběrů zachycující festival není mnoho. Ale například společnost *British Pathé* vytvořila několik krátkých filmů, které zachycují například přípravy festivalu, jeho slavnostní zahájení či záběry z jednotlivých výstav festivalu. Tyto krátké filmy byly použity především v kinech ve formě úvodníků.¹⁴² Příným kontrastem bylo mediální zpracování korunovace Alžběty II., která se pořádala o pouhé dva roky později. Tato slavnostní událost byla britským divákům zprostředkována televizní vysílání stanicí BBC. Televizní přenos korunovace se postarala o brzké rozšíření tohoto mladého média a vytvoření nového fenoménu na poli masové komunikace.¹⁴³

Další kritika festivalu přicházela z řad některých kulturních komentátorů britského establishmentu. Hovořili zejména o nmodernosti a národním úpadku.¹⁴⁴

Nicméně i přes všechny kritické komentáře si festival získal oblibu naprosté většiny tehdejších návštěvníků. Festival jim pomohl zapomenout na útrapy života v tehdejší Británii a dodal jim potřebnou dávku národní hrdosti, po které většina Britů dychtivě toužila. Tyto

¹³⁸ BANHAM, Mary - HILLIER, Bevis. *A Tonic to the Nation: The Festival of Britain 1951*. Londýn: Thames and Hudson, 1976, s. 10. ISBN 978-0500270790.

¹³⁹ *Ibid.*, s. 10.

¹⁴⁰ *Ibid.*, s. 11.

¹⁴¹ *Ibid.*, s. 11.

¹⁴² *British Pathé. About British Pathé* [online]. [cit. 22. 6. 2014]. Dostupné z:

<http://britishpathe.wordpress.com/about/>. Video o festivalu dostupná z

<http://www.britishpathe.com/search/query/festival+of+britain>

¹⁴³ RENNIE, Paul. *The Festival of Britain 1951*. Londýn: Antique Collectors' Club, 2007. s. 70. ISBN 978-1851495337.

¹⁴⁴ *Ibid.*, s. 70.

pocity výborným způsobem popsal typografický designér Ruari McClean: „To první ráno kdy jsem přes řeku ze stanice *Charing Cross Station* viděl festival, jsem se rozbrečel. Bylo to tak naprosto krásné a vzrušující a později jsem ho rovněž i z dalších důvodů miloval.“¹⁴⁵

¹⁴⁵ BANHAM, Mary, HILLIER, Bevis, *A Tonic to the Nation: The Festival of Britain 1951*, Londýn: Thames and Hudson 1976, s. 17. ISBN 978-0500270790.

Prameny a literatura

a) Primární zdroje

BARRY, Gerald, „The Open Letter To The President Of The Board Of Trade From Gerald Barry, tThe Editor Of The "NEWS CHRONICLE". [online]. *The News Chronicle*. 14. 9. 1945 [cit. 13. 5. 2014]. Dostupné z: <http://www.packer34.freeseve.co.uk/barry.htm>

British Pathé. *Special: The King Opens Festival*. 7. 5. 1951 [cit. 22. 6. 2014]. Dostupné z: <http://www.britishpathe.com/video/special-the-king-opens-festival/query/festival+of+britain>

Conservative Party. *1950 Conservative Party General Election Manifesto*. [online]. *PoliticalStuff.co.uk* [cit. 22.6.2014]. Dostupné z: <http://www.conservative-party.net/manifestos/1950/1950-conservative-manifesto.shtml>

DENMAN, James - McDONALD, Paul. *Unemployment statistics from 1881 to the present day* [online]. Labour Market Statistics Group, Central Statistical Office. leden 1996 [cit. 22. 6. 2014]. Dostupné z: www.ons.gov.uk

Dolní sněmovna Parlamentu Spojeného království Velké Británie a Severního Irska, *Indian Independence Act of 1947*. [online]. [cit. 22. 6. 2014]. Dostupné z: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1947/30/pdfs/ukpga_19470030_en.pdf

How Much Did The Festival Of Britain Cost And What Were The Opening Times. [online]. 21. 12. 2006 [cit. 22. 6. 2014]. Dostupné z: <http://www.packer34.freeseve.co.uk/howmuch.htm>

Labour Party. *1945 Labour Party Election Manifesto*. [online]. *PoliticalStuff.co.uk*. [cit. 22. 6. 2014]. Dostupné z <http://www.labour-party.org.uk/manifestos/1945/1945-labour-manifesto.shtml>

Labour Party. *1950 Labour Party Election Manifesto*. [online]. *PoliticalStuff.co.uk*. [cit. 22. 6. 2014]. Dostupné z: <http://www.labour-party.org.uk/manifestos/1950/1950-labour-manifesto.shtml>

MCNAMARA, Robert. *Britain's Great Exhibition of 1851 Was a Milestone in Technology* [online]. *About.com*. [cit. 22. 6. 2014]. Dostupné z: <http://history1800s.about.com/od/emergenceofindustry/ss/Great-Exhibition-1851.htm>

O'DONOGHUE, Jim - McDONELL, Carol - PLACEK, Martin. *Consumer price inflation 1947-2004* [online]. Office for National Statistics. leden 2006 [cit. 22. 6. 2014]. Dostupné z: www.ons.gov.uk

OSN. *Charta OSN*. [online]. [cit. 22.6.2014]. Dostupné z: <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter12.shtml>

OSN. *Mandate for Palestine* [online]. Ženeva 1922. [cit. 22. 6. 2014]. Dostupné z: <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/2FCA2C68106F11AB05256BCF007BF3CB>

Valné shromáždění OSN. Rezoluce A/RES/181 (II). [online]. 27. 11. 1947 [cit. 22. 6 .2014]. Dostupné z: <http://documents.un.org>

UK National Archives. *Records of the Festival of Britain Office: administrative/ biographical background*. [online]. Festival of Britain Office, Treasury, Festival Headquarters, 1948-1952 [cit. 22. 6. 2014]. Dostupné z: <http://discovery.nationalarchives.gov.uk/SearchUI/details?uri=C857>

UK political info. *1951 General election results summary*. [online]. [cit. 22.6.2014]. Dostupné z: <http://www.ukpolitical.info/1951.htm>

UK political info. *General election turnout 1945 – 2010*. [online]. [cit. 22.6.2014]. Dostupné z: <http://www.ukpolitical.info/Turnout45.htm>

b) Sekundární zdroje

ATKINSON, Harriet. *Festival of Britain: A Land and Its People*. London: I.B.Tauris, 2012.

BANHAM, Mary - HILLIER, Bevis. *A Tonic to the Nation: The Festival of Britain 1951*. London: Thames and Hudson, 1976.

COATES, David. *The Labour Party and the struggle for socialism*. Cambridge: Cambridge University Press, 1975

DUMBUSH, Rudiger - NOLLING, Wilhelm - LAYARD, Richard. *Postwar Economic Reconstruction and Lessons for the East Today*. Cambridge, Mass.: MIT Press, 1993.

ELKINS, Caroline. *Imperial Reckoning: The Untold Story of Britain's Gulag in Kenya*. New York: Owl Books, 2005.

GANGULY, Sumit. *Conflict Unending: India-Pakistan Tensions since 1947*. Oxford: Oxford University Press, 2011.

HENNESSY, Peter. *Never Again Britain 1945-51*. London: Penguin Books, 2006.

CHILDS, David. *Britain since 1945: A Political History*, Cornwall: MPG Books, 2006.

KOVÁŘ, Martin - SOUKUP, Jaromír - TUMIS, Stanislav. „Vznik a vývoj britského sociálního státu ve 40.-60. letech 20. století. Příspěvek k politickým, sociálním a hospodářským dějinám Velké Británie po roce 1945“. In: *Dvacáté století. Ročenka Semináře nejnovějších dějin Ústavu světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2006.

LOWE, Rodney. *The Welfare State in Britain since 1945*. New York: Palgrave Macmillan, 1999.

MADDISON, Angus. *The World Economy: A Millennial Perspective*. Paris: OECD Publications, 2001.

MORGAN, Kenneth O. *Britain since 1945: The People's Peace*. Oxford: Oxford University Press, 2001.

ORWELL, George. „Lev a jednorozec: socialismus a génius Anglie.“ In: *Uvnitř velryby a jiné eseje*. Brno: 1997.

QAFISHEH, Mutaz M. *The International Law Foundations of Palestinian Nationality: A Legal Examination of Nationality in Palestine under Britain's Rule* [online], Doktorská práce. Ženeva: Université de Genève, 2007. [cit. 22. 6. 2014]. Dostupné z: <http://www.unige.ch/cyberdocuments/theses2007/QafishehM/these.pdf>

RENNIE, Paul. *The Festival of Britain 1951*. London: Antique Collectors' Club, 2007.

ŘÍHOVÁ, Blanka. Spojené království Velké Británie a Severního Irska. In: *Komparace politických systému I*. Praha: VŠE, 2002.

ZVÁNOVEC, Vít. *Vznik, vývoj a krise welfare state ve Spojeném království (1945-1979)*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 1998.

c) Internetové zdroje

Crayon, The. *The Paris Exhibition*. [online]. 14. 11. 1855, Vol. 2, No. 20. s. 309-310 [cit. 22. 6. 2014]. Dostupné z: <http://www.jstor.org>.

HILLS, Sally - THOMAS, Ryland - DIMSDALE, Nicholas, *The UK recession in context — what do three centuries of data tell us? - Data Annex* [online]. Bank of England. 2010 Q4 Quarterly Bulletin [cit. 22.6.2014]. Dostupné z www.bankofengland.co.uk

Holocaust Encyclopedia. *Lend Lease* [online]. United States Holocaust Memorial Museum, Washington, D.C. [cit. 22. 6. 2014]. Dostupné z: <http://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10005679>

Royal Commission for the Exhibition of 1851. *About us*. [online]. [cit. 22.6.2014]. Dostupné z: <http://www.royalcommission1851.org/about-us/>

Seznam příloh

Příloha 1: Mapa Festival Pleasure Gardens (obrázek)

Příloha 2: Mapa South Bank Exhibition (obrázek)

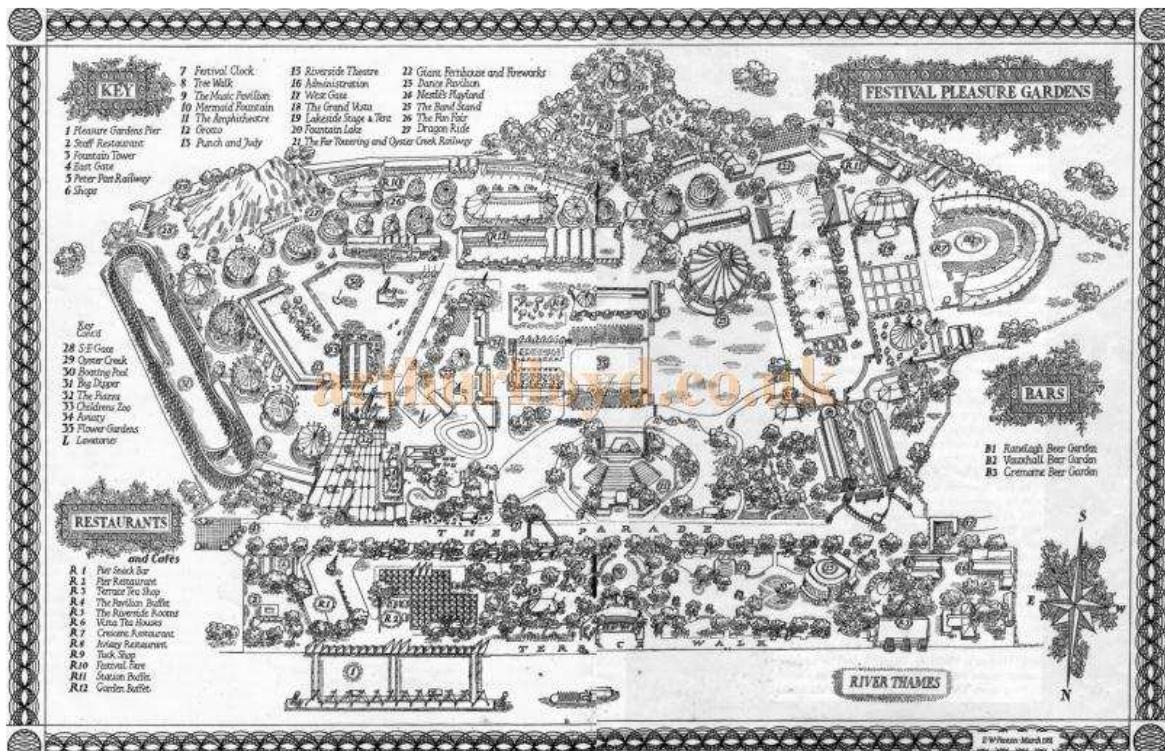
Příloha 3: Festivalový znak od Abrama Gameese (obrázek)

Příloha 4: Skylon (obrázek)

Příloha 5: Dome of Discovery (obrázek)

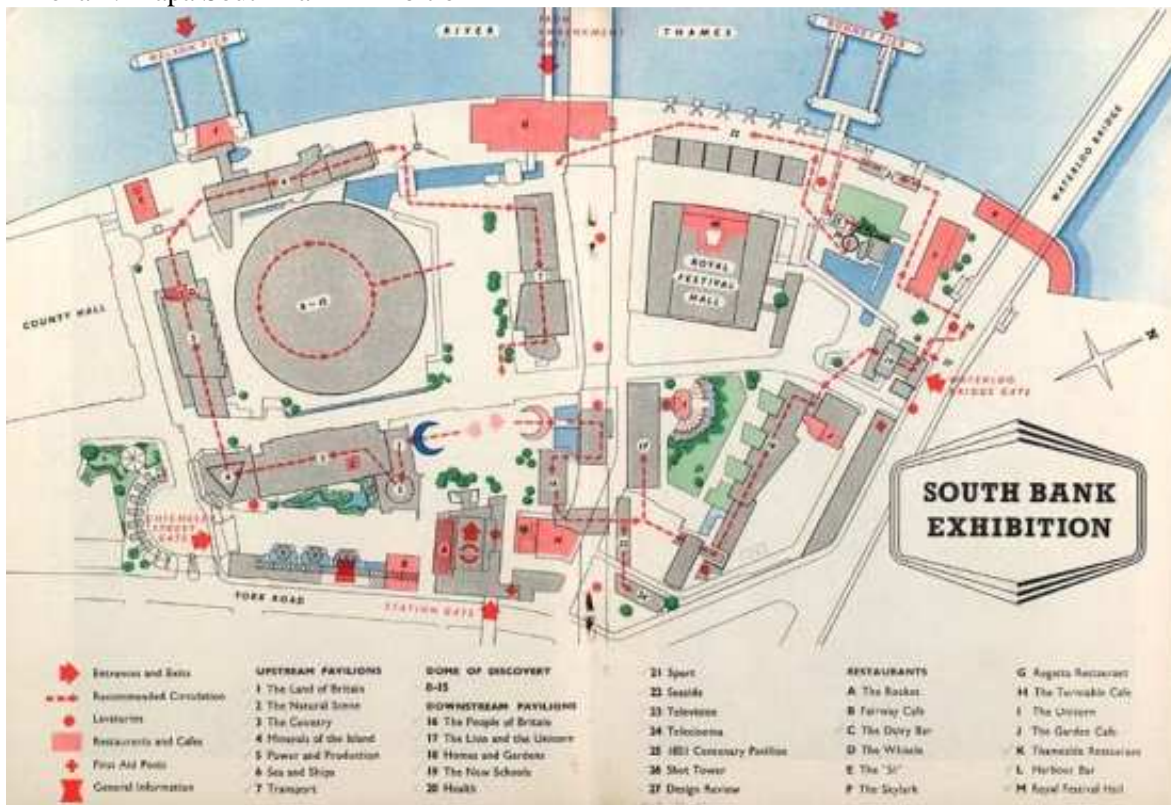
Přílohy

Příloha 1: Mapa Festival Pleasure Gardens

Zdroj: <http://www.arthurhloyd.co.uk/RiversideTheatre.htm>

Příloha 2: Mapa South Bank Exhibition

Zdroj: http://www.shiftparadigms.org/fantasy_festivals.htm

Příloha 3: Festivalový znak od Abrama Gamese

Zdroj: <http://wharferj.wordpress.com/2010/11/18/abram-games-the-festival-of-britain-emblem/>

Příloha 4: Skylon

Zdroj: <http://www.skylonpark.co.uk/hereford-enterprise-zone/skylon-park/>

Příloha 5: Dome of Discovery

Zdroj: <http://www.telegraph.co.uk/news/picturegalleries/uknews/8448698/The-1951-Festival-of-Britain-on-the-South-Bank-in-London-in-pictures.html?image=11>